

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Alionka GALIMOVA

**SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRA PAKRUOJO
RAJONO SAVIVALDYBĖS TERITORIJOJE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Alionka GALIMOVA

**SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRA PAKRUOJO
RAJONO SAVIVALDYBĖS TERITORIJOJE**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, viešasis administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius Alionka Galimova
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas doc. dr. Jonas Jasaitis
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Šiauliai, 2009

SANTRAUKA

Alionka Galimova

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje

Magistro darbas

Magistro darbe ištirtos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemos Pakruojo rajono savivaldybės administruojamoje teritorijoje. Teorinėje dalyje išnagrinėta smulkaus ir vidutinio verslo samprata, šio verslo teisinė bazė ir jo perspektyvos nedideliuose miesteliuose bei gyvenvietėse, paramos kryptis ir formos.

Praktinėje dalyje ištirta, su kokiais problemomis susiduria verslininkai, pradėdami verslą kaimiškose teritorijose, identifikuotos kliūtys, stabdančios smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje verslininkai susiduria su įvairiomis finansinėmis problemomis, tinkamų patalpų ir darbo jėgos trūkumu, sunkiai įvykdomais administraciniais reikalavimais, nepakankama darbuotojų kvalifikacija. Verslą stabdo nemokūs arba vėluojantys mokėti užsakovai, personalo išlaikymo kaštai, valdymo kompetencijos stoka, o taip pat korupcija valdžios institucijose. Siekėme nustatyti smulkaus ir vidutinio verslo Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje perspektyvas. Paaiškėjo, kad šis verslas gali sėkmingai plėtotis žemės ūkio ir turizmo sektoriuose bei sukurti atitinkamą paslaugų tinklą kaimo vietovėse. Pasitvirtino hipotezė, kad smulkus ir vidutinis verslas Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje neišsivina teikiamos valstybės paramos dėl informacijos trūkumo ir biurokratinių kliūčių.

TURINYS

<u>SANTRAUKA</u>	3
<u>LENTELĖS</u>	6
<u>ILIUSTRACIJOS</u>	7
<u>IVADAS</u>	10
<u>I. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO SAMPRATOS</u>	13
<u>IR TEISINĖS BAZĖS POKYČIAI</u>	13
<u>II. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO SUBJEKTAI IR JŲ VEIKLOS KRYPTYS</u>	15
<u>2.1. Individuali veikla be verslo liudijimo</u>	15
<u>2.2. Individuali veikla, isigijus verslo liudijimą</u>	17
<u>2.3. Ūkininkai</u>	19
<u>2.4. Akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės</u>	19
<u>III. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRA</u>	21
<u>MIESTELIUOSE IR KAIMIŠKOSIOSE VIETOVĖSE</u>	21
<u>3.1. SVV vaidmens pokyčiai Lietuvoje</u>	21
<u>3.2. SVV raidos dinamika</u>	23
<u>3.3. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo skatinimas</u>	29
<u>3.4. SVV plėtros regioninės problemos</u>	33
<u>Regioninės politikos tikslai</u>	34
<u>3.5. Parama SVV plėtrai</u>	37
<u>IV. SMULKUSIS IR VIDUTINIS VERSLAS PAKRUOJO RAJONE</u>	41
<u>4.1. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje veikiančių smulkių ir vidutinių įmonių statistinė charakteristika</u>	41
<u>4.2. Pakruojo rajono savivaldybės parama SVV</u>	42
<u>V. SMULKIŲJŲ IR VIDUTINIŲ VERSLININKŲ NUOMONĖS APIE SVV PLĖTRĄ PAKRUOJO RAJONE TYRIMAS</u>	46
<u>5.1. Tyrimo metodika ir organizavimas</u>	46
<u>5.2. Respondentų charakteristika</u>	52
<u>5.3. Verslo sritys ir įmonių charakteristika</u>	53
<u>5.4. Verslo pradžia, raida ir perspektyvos</u>	56
<u>IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS</u>	70
<u>SUMMARY</u>	72
<u>LITERATŪRA</u>	73
<u>Priedai</u>	79

LENTELĖS

1 lentelė. Smulkių ir vidutinių įmonių apibrėžimas.....	12
2 lentelė. Individualia veikla užsiėmusių fizinių asmenų skaičius 2003-2008 metais.....	15
3 lentelė. Verslas, turint verslo liudijimą: privalumai ir trūkumai.....	17
4 lentelė. SVV įmonių įregistravimo ir išregistravimo duomenų kitimas.....	23
5 lentelė. Smulkių ir vidutinių įmonių pajamos.....	25
6 lentelė. Regioninės politikos tikslai.....	29
7 lentelė. Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimo aktai.....	30
8 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kliūtys	32
9 lentelė. Dirbančiųjų pasiskirstymas smulkiose ir vidutinėse įmonėse, pagal apskritis 2008 m. (1tūkst.).....	37
10 lentelė. Dirbančiųjų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis 2008 m. (1tūkst.).....	38
11 lentelė. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis pagal ūkio sektorius ir įmonių dydžius 2007 m. (litas).....	39
12 lentelė. Verslininkų amžius pagal veiklos rūšis (proc.).....	39
13 lentelė. Veikiančių ūkio subjektų skaičius skaičius.....	41
14 lentelė. Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai 2005m.....	42
15 lentelė. Pakruojo rajono savivaldybės suteiktas finansavimas SVV 2006-2007m.....	43
16 lentelė. Pakruojo rajono savivaldybės gyventojų skaičius.....	48
17 lentelė. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius Lietuvos Respublikoje.....	49
18 lentelė. Verslininkų verslumo lygis 2009m.....	50
19 lentelė. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal veiklos sritį Lietuvos respublikoje.....	51

20 lentelė. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje veikiančių SVV įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių.....	52
21 lentelė. Verslininkų lytis.....	53
22 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo kliūtis Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje.....	64
23 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje.....	74

ILIUSTRACIJOS

1 pav. Amatininkų skaičius apskrityse.....	31
2 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius apskrityse	32
3 pav. Smulkaus ir vidutinio verslo problemos.....	36
4 pav. Tyrimo objekto operacionalizacija.....	47
5 pav. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai veikiantys Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje.....	48
6 pav. Smulkių ir vidutinių verslininkų amžius.....	51
7 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal veiklos sritį.....	52
8 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių.....	53
9 pav. Verslo pradėjimo priežastys.....	54
10 pav. Verslo sėkmės veiksniai.....	55
11 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal finansavimo šaltinius.....	56
12 pav. Valstybės teikiama parama smulkiam ir vidutiniam verslui.....	57
13 pav. Verslininkų nuomonė apie paramos galimybes smulkiam ir vidutiniam verslui.....	58
14 pav. Pakruojo rajono savivaldybės paramos fondo panaudojimo kryptys.....	58
15 pav. Privalumai vystant verslą Pakruojo rajone.....	59
16 pav. Trūkumai kuriant verslą Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje.....	59
17 pav. Pakruojo rajono savivaldybės pagalba SVV verslo gerinimui.....	60
18 pav. Sudėtinga verslo leidimo ir kitų dokumentų išdavimo tvarka.....	61
19 pav. Dideli mokesčiai verslo pradžioje.....	62
20 pav. Nepakankama darbuotojų kvalifikacija.....	62
21 pav. Darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas.....	63
22 pav. Įmonės apsaugos problemos (vagystės, gaisrai).....	63

23 pav. Sudėtinga privalomos buhalterijos apskaitos tvarka.....	64
24 pav. Sunku gauti paskolą smulkios ir vidutinės įmonės verslo plėtrai.....	64
25 pav. Valdymo kompetencijos stoka.....	65
26 pav. Korupcija valdžios institucijose.....	65
27 pav. Personalo išlaikymo kaštai.....	66
28 pav. Nemokūs arba vėluojantys mokėti užsakovai.....	66
29 pav. Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir panašiai.....	67

SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

Akcinė bendrovė – ūkinis vienetas, kurio nuosavybė priklauso akcininkams, priimantiems svarbiausius nuosavybės disponavimo sprendimus, tačiau neatsakantiems savo turtu už firmos skolas. Akcinė bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo, kurio kapitalas yra padalintas į dalis, vadinamas akcijomis. Akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 150 tūkstančių litų. Įstatinio kapitalo dydis yra lygus visų pasirašytų bendrovės akcijų nominalių verčių sumai. [49]

Akcijos – vertybiniai popieriai, patvirtinantys jų savininko (akcininko) teisę dalyvauti valdant bendrovę, jeigu įstatymai nenustato ko kito, teisę gauti dividendą, teisę į dalį bendrovės turto ją likvidavus ir kitas teises. [49]

Bendrovė – ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis [1]

Individuali įmonė – neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Individualią įmonę steigia vienas (būtina sąlyga – veiksnus) fizinis asmuo, kuris nuo įmonės įregistravimo laikomas individualios įmonės savininku. Individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybėn perduotas individualios įmonės savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu.[7]

Individuali įmonė (1) – ūkinis vienetas, kurio nuosavybė priklauso vienam asmeniui [26, p.40].

Individuali veikla (1) – savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį [4].

Individuali veikla (2) – savarankiška arba su samdomais darbuotojais vykdoma veikla, kuria siekiama gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos [26, 61 p.].

Verslumas. Verslumo sąvoka kildinama iš anglų kalbos žodžio *entrapreneurship*, kuris siejamas su

mokėjimu iš naujo atrasti galimybes, galimybe realizuoti save ir kurti ekonominę arba socialinę vertę. Mokslinėje literatūroje verslumas analizuojamas dviem pagrindiniais aspektais. Iš vienos pusės, mokslininkai verslumą apibūdina skirtingai: vieni jų teigia, kad verslumas yra iniciatyva, kiti, kad tai įgimtos ir įgytos žmogaus savybės, leidžiančios jam novatoriškai mąstyti ir aktyviai veikti bei rizikuoti [16]

Verslumas (1) – sudėtinga savybė, kuri lemia verslininkystės gyvavimą ir yra daugiau kokybinių sugebėjimų ir savybių išraiška, būdinga atskiriems žmonėms, pasižymintiems aktyvumu, iniciatyva, žiniomis ir smalsumu, tvirta vidine motyvacija, polinkiu į naujoves, taupumu, galimybe rizikuoti. Bet kokių atveju akcentuojamas žmogaus sugebėjimas organizuoti verslą, įgyvendinti inovacijas. Rizikuoti savo turtu, siekiant pelno. [16]

Verslas – veikla, teikianti naudą sau ir kitiems, vykstant prekiniams mainams, o kartu ir tam tikra žmogaus darbinės veiklos orientacija siekiant pakeisti savo gyvenimo būdą: darbinę ir ūkinę veiklą, ūkinį aktyvumą, atsakomybę už savo šeimos gerovę, buitį, laisvalaikio naudojimą, elgsenos įvairiose gyvenimo srityse pobūdį, požiūrį į ūkinės veiklos organizavimo formas ir kitas žmogaus veiklos apraiškas [2]

Verslininkas – asmuo, disponuojantis kapitalu ir siekiantis jį padidinti, ieškantis naujų pelningų veiklos krypčių, pasitelkiantis dalykines ir žmogiškąsias savybes, tai žmogus, didinantis ne vien savo, bet ir nacionalinį turtą, atskleidžiantis geresnio išteklių naudojimo, nuostolių mažinimo būdus, kuriantis naujas darbo vietas, tai asmuo, kuris, susiejęs lėšas, darbą, medžiagas ir pan., padidina jų visuminę vertę, tai žmogus, kurį veikti skatina tam tikri motyvai: troškimas ką nors gyvenime pasiekti, įgyti savarankiškumą ir pan., pavojingas varžovas arba, priešingai, partneris, tiekėjas, pirkėjas ir kt. [27 ,p. 26].

ĮVADAS

Atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę iškilo būtinybė pertvarkyti mūsų valstybės ekonominę sistemą. Šis uždavinys Lietuvos vyriausybei buvo itin sudėtingas. Ekonominė situacija Lietuvoje buvo prieštaringa ir nestabili, vyravo smulkios įmonės, o stambių bendrovių buvo nedaug. Pasak A. Kličiaus [34, p.201] palaipsniui prasidėjo ekonomikos augimo procesas nauju pagrindu, išteklių perkėlimas iš nenašios pramonės ir žemės ūkio į našesnę paslaugų sferą. Tokiu būdu smulkusis ir vidutinis verslas išgyveno persilaužymo laikotarpį, kuris lėmė netolygų SVV išsivystymą Lietuvos regionuose.

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra tampa vis aktualesniu politinių, visuomeninių diskusijų objektu, plačiai analizuojant jo reikšmę ir naudą socialinei ir ekonominei plėtrai, ekonomikos ir žmonijos gerbuvio augimui [44, p. 5]. Dauguma autorių išskiria šiuos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros skatinimo aspektus: teisinės, ekonominės, informacinės smulkaus ir vidutinio verslo aplinkos gerinimas, finansavimo sistemos tobulinimas, regionų infrastruktūros modernizavimas, dalyvavimas Europos Sąjungos paramos programose, skirtoms smulkioms ir vidutinėms įmonėms [22, p.12] A. Žukauskas išskiria dar vieną SVV plėtros sąlygą – žinias. Šis autorius „žinias“ apibrėžia kaip informaciją apie verslo sklaidą, mokymo bei konsultavimo paslaugų prieinamumą [47, p.5].

Kaip turėtų būti skatinama smulkaus ir vidutinio verslo plėtra? Visų pirma, turėtų būti sukurta patvari finansavimo forma, kuri būtų organizuota ir turėtų savo tinkamą infrastruktūrą. Teisinės ir ekonominės aplinkos gerinimas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos šalių patirtį, tolygi visų Lietuvos regionų plėtra būtų esminės sąlygos, gerinančios smulkaus ir vidutinio verslo aplinką Lietuvos regionuose.

Apie smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą atskiruose regionuose mažai rašoma. Dažniausiai

nagrinėjamas bendras Lietuvos verslumo lygis. Būtina nagrinėti SVV plėtrą atskiruose mažiau išsivysčiusiuose regionuose. Šiame darbe pasirinkta smulkaus ir vidutinio verslo analizė Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje, priklausančioje etnografiniam Žiemgalos regionui.

Pakruojo rajone vyrauja mažos įmonės, jų augimo ir tobulėjimo procesas, lyginant su kitais Lietuvos regionais, dar labai lėtas [54, p.4] Smulkaus ir vidutinio verslo formavimasi Pakruojo rajone lemia šios sąlygos: išplėtotas žemės ūkis, nedidelė konkurencija ir pigi darbo jėga. Tačiau egzistuoja daug problemų, kurios stabdo mažų įmonių augimo procesą Pakruojo rajono savivaldybės administruojamoje teritorijoje.

Problema. SVV netolygus plėtojimas Lietuvos regionuose sukelia nemažai sunkumų valstybės ekonomikos augimui ir formavimuisi. Todėl tikslinga tyrinėti SVV situaciją Lietuvos apskrityse ir savivaldybėse. Šio darbo tyrimo lauką sudarys Pakruojo rajono savivaldybės teritorija. Taigi darbo problemą galėtume įvardinti šiais klausimais.

1. Kokia smulkaus ir vidutinio verslo padėtis Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje?
2. Su kokiais sunkumais susiduria SVV įmonių savininkai?
3. Kokie veiksniai padėtų pagerinti smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje?
4. Kaip įtakoja SVV Pakruojo rajono savivaldybės paramos fondas?

Siekiant išsiaiškinti smulkaus ir vidutinio verslo situaciją, ištirti pagrindinius sunkumus, su kuriais susiduria smulkieji verslininkai, buvo atliktas empirinis tyrimas. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje. Buvo apklausti smulkieji ir vidutiniai verslininkai.

Tyrimo objektas - smulkaus ir vidutinio verslo situacija Pakruojo rajone.

Tyrimo dalykas – SVV plėtros kliūtys ir galimybės Pakruojo savivaldybės administruojamoje Žemgalos regiono dalyje.

Tikslas: Ištirti smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemas ir galimybes Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje

Šiam tikslui pasiekti buvo iškelti tokie uždaviniai:

1. Išnagrinėti SVV analizuojančius teorinius šaltinius, jo teisinę sistemą ir finansavimo šaltinius.
2. Išanalizuoti Pakruojo rajono SVV situaciją, lyginant ją su bendra Lietuvos padėtimi.
3. Ištirti SVV plėtros kliūtis ir galimybes Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje.
4. Pasiūlyti SVV plėtros problemų galimus sprendimus Pakruojo rajone.

Hipotezė:

Tikėtina, kad:

1. Pakruojo rajono smulkūs ir vidutinieji verslininkai neįsisavina valstybės teikiamos paramos. Norėdami gauti valstybės paramą verslininkai susiduria su dideliais sunkumais, kuriuos sąlygoja jų nepakankama kompetencija ir gana sudėtinga paramos teikimo sistema, korupcijos ir nesąžiningos konkurencijos apraiškos.

2. Pagrindinės verslininkų problemos – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas ir tinkamų patalpų radimas.

3. SVV plėtros augimas Pakruojo rajone galimas, gerinant verslininkų informavimą srautus, tobulinant teisinę aplinką ir didinant Pakruojo rajono savivaldybės finansavimo šaltinius.

Tyrimo metodai: loginė ir sisteminė teorinės literatūros bei teisinių dokumentų, reglamentuojančių SVV veiklą, analizė; duomenų sisteminimas ir apdorojimas kiekybinės bei kokybinės analizės metodais; anketinė apklausa raštu ir nestruktūrizuotas interviu. Gauti duomenis bus apdorojami grafiniu modeliavimu.

1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO SAMPRATOS IR TEISINĖS BAZĖS POKYČIAI

Lietuvos valstybei atkūrus savo nepriklausomybę, prasidėjo ekonominės sistemos pertvarkymas. Vyriausybei teko iš naujo peržiūrėti įstatymus, kurie tiksliai apibrėžtų verslo statusą. Pirmieji mėginimai nustatyti smulkaus ir vidutinio verslo statusą buvo žengti 1992 ir 1995 m. Smulkus ir vidutinis verslas buvo traktuojamas pagal darbuotojų skaičių, kuris neturėjo viršyti 100 darbuotojų. Vėliau buvo nustatytas 50 darbuotojų skaičiaus riba. 1998 m. buvo išleistas smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas (žiūrėti 1 lentelę). Šis įstatymas nustatė smulkaus ir vidutinio verslo subjektus, verslo įmonės buvo skirstomos pagal darbuotojų skaičių: mikroįmonė (dirba tik savininkas ir jo šeimos nariai), maža įmonė (dirba mažiau kaip 10 darbuotojų), vidutinė įmonė (darbuotojų skaičius ne didesnis kaip 49).

Bendri standartai, apibrėžiantys mažų ir vidutinių įmonių sampratą ES šalyse, įtvirtinti Europos Komisijos 1996 m. balandžio 6 d. rekomendacijoje dėl mažų ir vidutinių įmonių sampratos [20, p. 41].

Europos Komisijos rekomendacijose įtvirtintas smulkaus ir vidutinio verslo apibrėžimas formuojamas remiantis įmonės darbuotojų skaičiaus, metinės apyvartos arba balansinės turto vertės ir nepriklausomumo kriterijais [20, p.41] (žiūrėti 1 lentelę - stulpelyje Europos Komisijos rekomendacija). Pateikti kriterijai mikroįmonę apibrėžia kaip mažą įmonę, kurioje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų, tokios įmonės metinės pajamos ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 2 mln. eurų (6,9 mln. Lt.). Maža laikoma įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų, o jos metinės pajamos turto balansinė vertė neviršija 10 mln. Eurų (34,5 mln. Litų). Vidutinė įmonė apibrėžiama kaip įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų, o jos metinės pajamos neviršija 50 mln. (172.6 mln. Lt.) Eurų ar turto balansinė vertė neviršija 43 mln. eurų (148,4 mln. Lt). Iš pateiktų lentelės duomenų matyti, kad ES smulkiam ir vidutiniam verslui yra suteikiamos didesnės metinio pelno ribos. Tuo tarpu

Lietuvoje jos yra mažesnės.

P. Baršauskas [20, 14 p.] teigia, kad SVV subjektų sampratos apibrėžimą dažnai lemia verslo plėtros sąlygos bei jų kaita. Europos Sąjungos šalyse smulkiomis ir vidutinėmis įmonėmis laikomos savarankiškos, mažą rinkos dalį užimančios ir savo veiklos srityje nevyraujančios įmonės, kurios yra santykinai mažos lyginant jas su kitomis panašiomis įmonėmis. Jų sutelktasis kapitalas nuosavybės teise priklauso vienam asmeniui ar nedidelei žmonių grupei. [21, p. 15]. ES ir Lietuvos teisės aktuose smulkaus ir vidutinio verslo subjektais įvardijamos vidutinės įmonės, mažos įmonės, mikroįmonės bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą (žr. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas, 2002). Pasaulyje nėra vieningo smulkių ir vidutinių įmonių (SVI) apibrėžimo, o kartu ir griežtų kriterijų, pagal kuriuos įmonės priskiriamos šių įmonių grupei. Pavyzdžiui, Norvegijoje maža įmone laikoma 20 darbuotojų turinti įmonė, daugelyje Europos šalių 50, o JAV – 250 darbuotojų turinti įmonė [20, p.14].

1 lentelė

Smulkių ir vidutinių įmonių apibrėžimas

Teisės aktai	1998 m. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Nr. VIII-935	2002 m. Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas. Nr. 105-4689	2004 m. Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas. Nr. 105-4689	2003-05-06 Europos Komisijos rekomendacija Nr.2003/36/EB	2007 m. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Nr. 132-5354
Įmonių dydis					
Mikro įmonė (Labai maža įmonė)	Dirba tik savininkas ir jo šeimos nariai	Darbuotojų skaičius mažiau kaip 10 . Įmonės metinės pajamos neviršija 7 mln. Litų. Turto balansinė vertė ne didesnė kaip 5 mln. Litų.	Nepakito	Dirba mažiau kaip 10 darbuotojų. Metinis pelnas neturi viršyti 2 mln. EUR. (6.9 mln. Lt.)	Dirba mažiau kaip 10 darbuotojų. Metinės pajamos neviršija 7 mln. Turto balansinė vertė 5 mln. litų

		Savarankiška			
Maža įmonė	Dirba mažiau kaip 10 darbuotojų	Darbuotojų skaičius mažiau kaip 50 . Įmonės metinės pajamos neviršija 24 mln. Lt. Turto balansinė vertė ne didesnė kaip 17 mln. Lt. Savarankiška	Nepakito	Dirba mažiau kaip 50 darbuotojų. Metinis pelnas neturi viršyti 10 mln. EUR (34,5 mln. Lt.)	Dirba mažiau kaip 50 darbuotojų. Metinės pajamos neviršija 24 mln. Litų. Turto balansinė vertė 17 mln.lt
Vidutinė įmonė	Darbuotojų skaičius ne didesnis kaip <49	Darbuotojų skaičius mažiau kaip 250 . Įmonės metinės pajamos neviršija 138 mln. Litų. Turto balansinė vertė ne didesnė kaip 93 mln. Lt. Savarankiška	Nepakito	Dirba mažiau kaip 250 darbuotojų. Metinis pelnas neviršija 50 mln. EUR. (172, 6 mln. Lt) Turto balansas neviršija 43 mln EUR (148,4 mln. Lt.)	Dirba mažiau kaip 250 darbuotojų. Metinės pajamos neviršija 138 mln. Litų. Turto balansinė vertė 93 mln. litų

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymais, 1998, 2002, 2004, 2007 metų ir 2003-05-06 Europos Komisijos rekomendacija Nr.2003/36/EB.

2002 m. spalio 22 d. Seimas priėmė Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymą Nr.IX-1142 [13], kuriuo siekiama suderinti Lietuvos smulčiojo ir vidutiniojo verslo plėtros įstatymų reglamentavimą su Europos Sąjungos teise. Šiame įstatymo pakeitimo įstatyme pateikti įmonės pajamų ir įmonės balanse nurodyto turto vertės rodikliai neatitinka 2003 gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacijoje Nr.2003/36/EB pateiktų ribų. Kaip matyti, abiejų rodiklių ribos didesnės nei tos, kurios nustatytos šiuo metu galiojančiame įstatyme. 2007 m. vasario 15 d. pateiktas Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr.XP—1261A taip pat nesuderintas su Europos Komisijos rekomendacija, todėl galima prarasti galimybę daugiau įmonių priskirti mikroįmonėms, mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurios galėtų naudotis šio įstatymo projekto teikiamomis galimybėmis palankesnėmis sąlygomis plėtoti verslą.

II. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO SUBJEKTAI IR JŲ VEIKLOS KRYPTYS

2.1. Individuali veikla be verslo liudijimo

Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (Žin., 2002, Nr. 73-3085; toliau – GPMĮ) yra įtvirtinta viena iš gyventojų pajamų rūšių – individualios veiklos pajamos. Pagal GPMĮ 2 straipsnio 7 dalį individuali veikla suprantama kaip gyventojų vykdoma savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį. Individualios veiklos pajamos apmokestinamos taikant specifines apmokestinimo taisykles [18]. Valstybinė mokesčių inspekcija skelbia, kad gyventojas individualią veiklą gali vykdyti arba nustatyta tvarka įregistruojant individualią veiklą (toliau – individuali veikla pagal pažymą), arba įsigyti verslo liudijimą iš anksto sumokėdamas fiksuoto dydžio pajamų mokestį nuo pajamų, gautų iš tokios individualios veiklos rūšies, kuri yra individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašė, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797 (Žin., 2002, Nr. 112-4992; toliau – individuali veikla pagal verslo liudijimą).

Individualia veikla paprastai laikomi tokie atvejai, kai gyventojas, siekdamas ekonominės naudos, įsigyja ir parduoda ar kitokiu būdu perleidžia nuosavybėn pastatus, butus, žemės sklypus (pakeitęs ar nepakeitęs žemės paskirties), automobilius, nenukirstą mišką, apvaliąją medieną, netauriųjų metalų laužą, o kai kuriais atvejais – vertybinius popierius.

Nuolatinis Lietuvos gyventojas turi informuoti mokesčių administratorių apie vykdomą individualią veiklą ne vėliau kaip veiklos vykdymo pradžios dieną. Mokesčių administratoriaus informavimo taisyklės patvirtintos VMI viršininko 2002-12-24 įsakymu Nr.373 „Dėl pranešimo apie nuolatinio Lietuvos gyventojų veiklos pradžią, šio gyventojų veiklos vykdymo pažymos, taip pat nenuolatinio Lietuvos gyventojų nuolatinės bazės įregistravimo Lietuvoje pažymos išdavimo taisyklių bei su tuo susijusių formų patvirtinimo“ [6].

GPM įstatymo nustatytos tokios individualios veiklos rūšys: savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė ar gamybinė veikla; savarankiška kūryba, profesinė ar kita panašaus pobūdžio veikla; savarankiška sporto veikla ar atlikėjo veikla. Gyventojas, vykdamas individualią veiklą, pats sprendžia visus su savo veikla susijusius klausimus, pats dengia išlaidas, susijusias su veiklos vykdymu, ir nėra pavaldus prekes ar paslaugas perkančios įmonės vidinei tvarkai. Tarp gyventojų ir kitos sandorio šalies negali būti susitarimo dėl darbo apmokėjimo, darbo vietos, darbo laiko, darbo funkcijų ir atostogų.

Gyventojai, besiverčiantys individualia veikla, privalo registruotis PVM mokėtojais, kai bendra atlygio suma per 12 mėnesių viršija 100 000 litų. Įsigijus verslo liudijimą reikia iš anksto sumokėti fiksuoto dydžio pajamų mokestį, o jeigu vykdoma individuali veikla, 15 arba 27 procentų pajamų mokestis, priklausomai nuo to atima ar ne leidžiamas atskaitymus, mokamas pasibaigus mokestiniam laikotarpiui iki kalendorinių metų gegužės 1 dienos.

Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakyme nurodyta, [8] kad gyventojai, kurie verčiasi individualia veikla tvarkydami buhalterinę apskaitą turi vadovautis Buhalterinės apskaitos taisyklėmis, patvirtintomis LR finansų ministro 2003-02-17 įsakymu Nr.1K-04. Taikomas paprastasis įrašas arba jei yra PVM mokėtojas – dvejetainis įrašas.

Įmonių, kurių teisinė forma yra individuali įmonė (toliau – IĮ), steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, likvidavimą, įmonių savininkų teises ir pareigas reglamentuoja 2003-11-06 LR Individualių įmonių įstatymas Nr.IX-1805 [6]. IĮ savininkas kartu yra ir įmonės vadovas (jei įstatuose nenumatyta kitaip). Savininkas pats perka įrengimus, medžiagas, samdo darbuotojus, pats priima sprendimus, įsipareigoja apmokėti sąskaitas. Verslo pajamos priklauso jam vienam, išskyrus pajamų mokestį už gaunamą pelną.

2008 metais individualią veiklą Lietuvoje vykdė 22704 fiziniai asmenys. Kaip matome 2 lentelėje, gyventojų, kurie registruoja individualią veiklą, nusteigdami įmonės, skaičius išlieka pastovus. 2006 metais Lietuvoje buvo 51,8 procentai daugiau individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, palyginti su 2005 metais. Šios didėjimo tendencijos glaudžiai susijusios su individualių įmonių skaičiaus mažėjimu, kuris ypatingai paspartėjo pradėdamas 2003-2004 metais.

2 lentelė

Individualia veikla užsiėmusių fizinių asmenų skaičius 2003-2008 metais

Metai	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Fizinių asmenų skaičius	5708	11465	17222	26143	23106	22704

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis statistine informacija. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal įmonių teises formas ir įmonių dydžius [Internete]. [Žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per internetą: <

http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/registro_2008.xls

2.2. Individuali veikla, įsigijus verslo liudijimą

Verslo liudijimas – tai dokumentas, patvirtinantis fiksuoto pajamų mokesčio sumokėjimą verčiantis individualia veikla, pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) patvirtintą individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašą. [6]

Pagal LR GPM įstatymą gyventojas, pageidaujantis verstis kurios nors rūšies individualia veikla, gali ja verstis ir įsigijęs verslo liudijimą. Ekonominės veiklos rūšių sąrašas yra patvirtintas LR vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr.1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos“ [28]. Šis dokumentas suteikia teisę verstis prekyba ar verslu, parduoti savo gamybos prekes ir teikti paslaugas gyventojams, įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms. Atsižvelgiant į pasirinktos veiklos rūšį, kainuoja nuo 100 iki 6000 Lt per kalendorinius metus ir išduodami keliems mėnesiams (kiek pageidaujama), bet ne ilgiau kaip kalendoriniams metams ir ne trumpiau kaip mėnesiui. Atsižvelgiant į numatomos veiklos rūšių skaičių, gali būti išduotas vienas arba keli verslo liudijimai Gyventojas vykdomoje individualioje veikloje gali dalyvauti sutuoktinis, tėvas, motina ir vaikai nuo 14 metų.

Verslo liudijimus pagal LR Vyriausybės 2002-11-19 nutarimu Nr.1797 patvirtintas „Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklės“ [9] išduoda apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos miesto (rajono) skyrius, kurio teritorijoje gyventojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Verslo liudijimą įsigijęs asmuo veiklos vietoje privalo turėti prekių įsigijimo dokumentus. Fiziniai asmenys, įsigiję gamybos verslo liudijimus, suteikiančius teisę prekiauti savo pagaminta produkcija, bendra tvarka privalo turėti krovinio važtaraštį.

Gyventojai, vykdantys individualią veiklą įsigiję verslo liudijimus ir gavę 100 000 litų pajamų per paskutinius 12 mėnesių, privalo registruotis PVM mokėtojais ir mokėti PVM. Pasiekus nurodytą sumą, imamas papildomas verslo liudijimo mokestis ir likusiems kalendorinių metų laikotarpiams patento mokesčio tarifas didinamas du kartus [9, 15 p.].

Verslo liudijimus įsigiję fiziniai asmenys turi tvarkyti buhalterinę apskaitą vadovaujantis LR Vyriausybės 2002-12-17 nutarimo Nr.1976 „Dėl gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos“ [7] bei LR finansų ministro 2002-12-24 įsakymo Nr.415 „Dėl gyventojų, įsigijusių verslo

liudijimą, pajamų ir išlaidų apskaitos žurnalo formos ir jo pildymo tvarkos patvirtinimo“ [9] nuostatomis: pildyti piniginių įplaukų apskaitos žurnalą, apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos miesto (rajono) skyriui pateikti fizinio asmens įplaukų, gautų iš veiklos, kuria verstis buvo įsigytas verslo liudijimas, deklaraciją.

3 lentelė

Verslas, turint verslo liudijimą: privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
Nereikia steigti savo įmonės, todėl pradėti verslą yra paprasta	Ne visoms veikloms galima išsiimti verslo liudijimą
Nusprendus nebevykdyti veiklos, nereikia uždaryti įmonės	Pagal verslo liudijimą negalima įdarbinti kitų žmonių
Paprasta buhalterinė apskaita	Fiksuotas pajamų dydis mokamas ne pagal gaunamas pajamas, o pagal nustatyta savivaldybės tarifą
Mokamas tik savivaldybėje nustatytas pajamų mokestis už verslo liudijimą, jei pajamos neviršija 100 lt. per metus	Jei apyvarta per 1 metus viršija 100 tūkst lt, tuomet būtina tapti pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju
	Nustatytam terminui pasibaigus reikia vėl išsiimti verslo liudijimą

Šaltinis : Verslo liudijimas. [Internetu] Klaipėdos ekonomikos plėtros agentūra. [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą:< <http://www.kepa.lt/?lt=1227171682>>.

2.3. Ūkininkai

Mokslinėje literatūroje ūkininkų ūkis yra apibrėžiamas dvejopai. E. Grakauskas (2004) atlikęs teisinių dokumentų analizę, teigia, jog ūkininkų ūkis nepripažintas neribotos atsakomybės juridiniu asmeniu, todėl, kad nėra pripažintas ir laikomas individualia įmone ar ūkine bendrija. [23, p. 2] Z. Gineitienė (2005) pateikia kitokį ūkininko veiklos statusą. Ūkininkų ūkį apibrėžia kaip individualią įmonę, veikiančią žemės ūkyje. Tai toks žemės ūkio verslas, kuriuo verčiasi ūkininkas su savo šeima arba samdomais darbuotojais. [26, p.14]

2002-12-10 LR ūkininkų ūkio įstatymo pakeitimo įstatyme [14] numatyta, kad ūkininko statusą fizinis asmuo įgyja nuo ūkio įregistravimo Ūkininkų ūkių registre. Ūkį registruoja savivaldybės administracija ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo dokumentų pateikimo ir ūkininkui išduoda

Ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimą.

Ūkininkas ir jo partneriai, nusteigdami įmonės, verčiasi veikla, apimančia žemės, miškų ir vidaus vandenų ūkio produktų gamybą, savo ūkyje pagamintų produktų perdirbimą, realizavimą ir paslaugas.

2008 m. Veikiančių ūkio subjektų skaičius siekė 81 376. Kaip rodo Statistikos departamento duomenys šis skaičius kasmet auga [64].

Aukščiau minėto įstatymo 10 straipsnis numato konkrečią paramą ūkininkui: jei pajamos iš žemės ūkio veiklos per kalendorinius metus yra ne mažesnės kaip 50 procentų visų gautų pajamų, taikomi įstatymų nustatyti lengvatiniai apmokestinimo tarifai. Vyriausybė teikia prioritetą jaunesniems kaip 40 metų ūkininkams ir nustato jų įsikūrimo ir kvalifikacijos kėlimo paramos formą bei dydį, o vienintelis darbingas ūkininko partneris nešaukiamas atlikti karinės prievolės.

2.4. Akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės

Lietuvos Respublikoje akcinių bendrovių (toliau – AB) ir uždarųjų akcinių bendrovių (toliau – UAB) steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas reglamentuoja 2003-12-11 LR Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr.IX-1889 [43]. AB įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 150 tūkst. litų, akcininkų skaičius neribojamas. Akcijos gali būti platinamos ir jomis prekiaujama viešai. AB kuriama tada, kai reikia sukaupti didelį kapitalą.

Lietuvoje 2008 metais buvo įregistruotos 376 akcinės bendrovės, o uždarųjų akcinių bendrovių buvo įregistruota net 39421. Šie duomenys rodo, kad uždarųjų akcinių bendrovių (UAB) skaičius yra ženkliai didesnis. [56] UAB įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 10 tūkst. litų, joje turi būti ne mažiau kaip 250 akcininkų. Jos akcijos negali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai. Tai ir yra pagrindinis AB ir UAB skirtumas. Esminė AB ir UAB valdymo ypatybė – AB arba UAB savininkai turi tiek įtakos, kiek jiems priklauso bendrovės akcijų. Svarbiausius sprendimus akcininkai priima balsavimu, o kiekvieno jų balsų skaičius priklauso nuo turimų akcijų skaičiaus.

AB ir UAB buhalterinę apskaitą tvarko pagal dvejybines sistemas. Tai reikalauja gilių buhalterinių žinių ir atitinkamos kvalifikacijos darbuotojų. Bendrovės kapitalas skirstomas į nuosavą (sudaromas iš akcijų išleidimo kainos ir bendrovės pelno) ir skolintą (platinant išleistas obligacijas,

imant kreditus ir kitaip skolintis lėšas). Nuosavą kapitalą sudaro: apmokėto įstatinio kapitalo dydis; akcijų priedai (akcijų nominalios vertės perviršis); perkainojimo rezervas; privalomasis rezervas; rezervas savoms akcijoms įsigyti; kiti rezervai; nepaskirstytasis rezultatas – pelnas (nuostoliai).

Akcinis kapitalas padengiamas akcijomis. Pagal disponavimo būdą AB akcijos gali būti tik nematerialiosios, o UAB – nematerialios arba materialios. Materialiosios akcijos savininkas yra akcijoje nurodytas asmuo. Nematerialiosios akcijos yra fiksuojamos įrašais akcininkų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Pagal suteikiamas teises akcijos gali būti paprastosios ir privilegijuotosios.

Bendrovė, norėdama padidinti savo kapitalą papildomai neparduodama akcijų, gali išleisti obligacijas. Obligacijos yra nematerialios, o UAB draudžiama obligacijas platinti viešai. [1]

Pagal statistikos pateiktus departamento duomenys pati populiariausia SVV teisinė forma yra uždarnosios akcinės bendrovės (39.421 tūkst), individualios įmonės (22.704 tūkst.), akcinės bendrovės (376 šimtai) [56].

III. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRA MIESTELIUOSE IR KAIMIŠKOSIOSE VIETOVĖSE

3.1. SVV vaidmens pokyčiai Lietuvoje

Lietuvoje nėra daug stambaus verslo atstovų. Pagal europinius standartus Lietuvos verslas daugiausia yra smulkus ir vidutinis, kuris kūrėsi sparčiai, bet gana prieštaringai. Verslo plėtojimas mūsų valstybėje įgyja vis didesnę reikšmę, nes padeda didinti užimtumą, mažinti bedarbių skaičių, sudaro palankesnes prielaidas šeimoms rūpintis savo šeimos materialinės padėties dabartimi ir ateitimi. Juo labiau kad darbas yra pagrindinis šeimos pajamų šaltinis, formuojantis jos materialinį pagrindą. [25, p.8-10]

XX a. dešimtojo dešimtmečio viduryje vyko didelių įmonių skaidimasis į mažesnes. [25, p.11] Ši tendencija dar labiau išryškėjo intensyvėjant privatizacijai, kai Lietuvos pramonė išgyveno esminių permainų laikotarpį. Palaipsniui prasidėjo ekonomikos augimo procesas nauju pagrindu, išteklių persikėlimas iš nenašios pramonės ir žemės ūkio į našesnę paslaugų sferą. Tačiau kartu vienoms verslo įmonėms naujomis sąlygomis sekėsi geriau plėtoti verslą, kitos, susidūrusios su rinkos ekonomikos sunkumais, nematė aiškios savo veiklos perspektyvos. [25, p.12]

Privatus verslas Lietuvoje atsirado dar irstant Tarybų Sąjungai. Tačiau tik atkūrus nepriklausomybę buvo galima pradėti kurti tokią sistemą, kuri turėjo padėti normalizuoti smulkaus verslo padėtį. Visi įstatymai skirti smulkiam ir vidutiniam verslui buvo priimami pavėluotai ir nukreipti išimtinai į labai paviršinių procesų kontroliavimą. Smulkus ir vidutinis verslas Lietuvoje vertinamas kaip vienas iš perspektyviausių šalies ekonomikos sektorių, todėl svarbu skatinti šio tipo įmonių steigimąsi ir jų veiklos intensyvinimą. Ši tema nuolat analizuojama mokslinėje literatūroje, siekiant suvokti priežastis, kurios trukdo smulkaus ir vidutinio verslo įmonių, tarp jų – ir kaimo vietovėse, plėtrai šalyje, bei pateikti galimus plėtros kliūčių pašalinimo būdus. [26, p.12- 14] Pasak, R.

Garucko, Europos Sąjungos valstybių pavyzdys, rodo, jog išsivysčiusių valstybių ekonomikai lemiamą vaidmenį vaidina smulkaus ir vidutinio verslo plėtra.

R. Garuckas, G. Jatuliavičienė, M. Kučinskienė [24], išskiria pagrindinius smulkaus ir vidutinio verslo privalumus: 1) SVV sugeba greitai ir lanksčiai prisitaikyti prie besikeičiančios rinkos, 2) Padeda spręsti užimtumo problemas sukurdamas naujas darbo vietas.

O. Stripeikis, P. Žukauskas [40, p.210], nurodo kokia įtaką SVV turi socialinei, politinei plotmei. Socialinis SVV vaidmuo. SVV suteikia galimybę daugeliui realizuoti savo idėjas, siekius, sugebėjimus ir žinias [40, p.210] SVV taip pat reikšmingas politine prasme. Smulkūs ir vidutiniai verslininkai sudaro vidurinėsios klasės pagrindą [40 p.211]. Klestinti vidurinioji klasė yra politinio stabilumo garantas [40]. Ji suinteresuota ginti demokratijos, ekonominės laisvės bei politinio stabilumo principus [40, p. 212].

A. Žukauskas pažymi, kad SVV verslo plėtra turi būti siejama su smulkaus ir vidutinio verslo tinklo kūrimu [47, p.2]. A. Žukauskas, išskiria šias būtiniausias SVV plėtros sąlygas – žinios, lėšos ir atitinkama aplinka, skatinanti įmones augti ir stiprėti. Kalbant apie žinias, akcentuotina informacijos apie verslą sklaidą ir mokymo bei konsultavimo paslaugų prieinamumas. Žukauskas pažymi, kad gerinant SVV subjektų finansines galimybes, svarbų vaidmenį turėtų vaidinti gerai organizuota ir būtiniausia finansinė valstybės parama. Aplinkos tobulinimas – tai pirmiausia – SVV teisinės ir ekonominės aplinkos gerinimas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos šalių patirtį [47].

Per paskutinius penkerius metus smulkus ir vidutinis verslas Lietuvoje smarkiai plėtėsi. Kiekvienais metais įsteigiama apie 2000 įmonių, kurių absoliuti dauguma – smulkios ir vidutinės [37, p.5]. Lietuvoje smulkios ir vidutinės įmonės sudaro virš pusės visų įmonių [47, p.5].

Didėjanti smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) svarba bei įtaka ekonominiam pasaulinio ūkio vystimuisi lemia padidintą mokslininkų ir valstybės valdymo institucijų dėmesį analizuojant SVV plėtros procesus, tendencijas ir perspektyvas bei ieškant efektyvių SVV naudos nacionalinei ekonominei ir socialinei plėtrai didinimo būdų. Paskutinius tris XX a. dešimtmečius išsivysčiusiame industriniame pasaulyje vykdomas intensyvus SVV plėtros monitoringas, lydimas mokslinių ieškojimų, vertinimų ir prognozių, modeliuojant šio labai dinamiško sektoriaus funkcinių raiškos galių optimizavimo galimybes, stiprinant nacionalines ekonomikas bei kuriant visuotinę gerovę [43, p.8].

Smulkių bei vidutinių įmonių kūrimasis, jų veiklos skatinimas yra Lietuvos valstybės ekonominio stiprinimo bei stabilizavimo pagrindas. Verslo įmonių sėkmė labai priklauso nuo efektyviai funkcionuojančios rinkos ekonomikos [45]. Didelę vaidmenį verslo augimui ir plėtojimuisi

vaidina verslo aplinka, lanksti teisinė sistema, palanki mokesčių sistema ir valstybės vykdoma politika.

Smulkių bei vidutinių įmonių kūrimasis, jų veiklos skatinimas yra Lietuvos valstybės ekonominio stiprinimo bei stabilizavimo pagrindas. Išsivysčiusių šalių patirtis rodo, kad rinkos sąlygomis yra labai svarbi valstybės parama smulkiam ir vidutiniam verslui. Palankiai verslo aplinkai formuoti rengiamos ir įgyvendinamos valstybinės SVV rėmimo sistemos. Nuo šių sistemų efektyvumo priklauso nacionalinio verslo plėtojimas, naujų darbo vietų kūrimas ir žmonių gyvenimo lygio augimas. [42, p.6]

Daug klausimų kelia Lietuvos neurbanizuotų arba iš dalies urbanizuotų vietovių ekonomikos raida. Šiaulių universiteto kaimo plėtros tyrimų centre J. Jasaičio atlikti tyrimai išryškino tokias šiuolaikines neurbanizuotų vietovių funkcijas poindustrinėje visuomenėje: 1) rezidencinę; 2) diversifikuotos daugiasektorinės ekonominės veiklos; 3) relaksacijos ir reabilitacijos; 4) edukacinę (pažinimo ir lavinimo); 5) etnografinio ir etinio (dorovinio) paveldo išsaugojimo; 6) kraštovaizdžio puoselėjimo [28, p. 7]. Ši funkcijų sistema atskleidžia neurbanizuotų vietovių plėtros galimybes, derinant procesus, kuriuos sąlygoja žinių visuomenės formavimasis. Atsiranda naujos galimybės plėtoti smulkųjį verslą, populiarinti tautos materialinę ir dvasinę kūrybą. Didėja kaime kuriamų prekių bei paslaugų vertė. Sisteminiis požiūris leidžia numatyti perspektyvias plėtros kryptis, naujų gamybinės ir negamybinės paskirties objektų kūrimą, privačių ir viešųjų erdvių projektavimą, fizinės infrastruktūros pertvarkymą, gyventojų profesinės kompetencijos tobulinimą bei savivaldos efektyvinimą.

Tiek J. Jasaičio, tiek ir kitų mokslininkų atlikti tyrimai parodė, kad pagrindinė neurbanizuotų vietovių plėtros kryptis – ekonominės veiklos diversifikacija [29, p.3]. Anot J. Jasaičio, pagrindinės kliūtys verslo plėtrai vis dar išlieka tokios, kaip pasenęs požiūris į kaimo funkcijas ir vienpusiška orientacija į stambųjį agrarinį verslą valstybės politikoje. Šie tyrimai parodė, kad kaimiškos gyvenvietės tuštėja, pastebimas ryškus gyventojų nusivylimas ir apatija, skurdo ir asocialios elgsenos plitimas. Tačiau vilčių teikia ES parama. Ūkininkų aktyvumo dėka modernėja agrarinis sektorius; atsiranda alternatyvus žemės ūkiui privatus verslas, pradeda kurtis naujos įmonės, plečiasi statybos. Naujas galimybes atveria neurbanizuotų (kaimo) arba iš dalies urbanizuotų vietovių (miestelių) šiuolaikinių funkcijų sistemos diegimas, modernaus kaimo vaidmens, kuriant ir saugant viešąsias vertybes, pripažinimas.

3.2. SVV raidos dinamika

Lietuvoje smulkus ir vidutinis verslas ypatingai augo 1999 metais ir pasiekė net 96,6% augimą, bendrame veikiančių įmonių sektoriuje, tačiau 2000 metais vėl krito. Atliktas O. Stripeikio ir P. Žukausko tyrimas, atskleidė pagrindines priežastis, kodėl SVV buvo tokia netolygi. Šių autorių nuomone tam įtakos turėjo patentų išdavimo ir veiklos pagal patentą tvarkos pakeitimai, įmonių likvidavimo ir išregistravimo procedūrų supaprastinimas, darbo jėgos kainos augimas, garantinio fondo įstatymu papildomų mokesčių įvedimas, papildoma biurokratizacija darbo santykių srityje, vidaus perkamosios galios smukimas bei stambių prekybos tinklų atsiradimas prekybos sektoriuje [36, p.14].

Nuo 2001 metų iki 2003 m. tęsėsi mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus mažėjimas. Šias SVĮ įmonių mažėjimo tendencijas taip pat sąlygojo tokie veiksniai: mokesčių naštos padidėjimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. liepos 4 d. priimto Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 34 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo (buvo pakeista IĮ savininkų įmokų papildomai pensijos daliai apskaičiavimo tvarka), UAB, kaip įmonių teisinės formos, patrauklumo didėjimas dėl 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo.

Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatyme, įsigaliojusiame nuo 2004 m. sausio 1 d., numatytas apribojimas, jog IĮ savininkas negali būti kitos IĮ savininku. Griežtesni reikalavimai registruojant IĮ dėl 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatyme nustatyto reikalavimo parengti IĮ nuostatus. Padidėjo rizika asmeniniam turtui dėl neribotos civilinės atsakomybės, kuri didėja augant konkurencijai [36, p15].

Nuo 2004 iki 2007 SVV augimas stabilizavosi. Kaip rodo Lietuvos Statistikos departamento duomenys, 2007 m. Lietuvoje veikiančių smulkių ir vidutinių įmonių skaičius siekė 63562. R. Garuckas pažymi, kad smulkių ir vidutinių įmonių skaičius Lietuvoje yra palyginti tolygus ir jo vidutinis metinis pokytis sudaro 1% [25, p.5].

Kiek kitaip situaciją atspindi smulkiųjų ir vidutinių įmonių Lietuvoje įregistravimo ir išregistravimo duomenys, atkleidžiantys verslo dinamikos mastus. 2001 m. pradžioje šalies verslumo lygis sudarė 4,4%. 2002 m. pradžioje verslumo lygis, nors ir nežymiai, padidėjo iki 4,8% [36, p, 15]. Apskritai, SVĮ skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, Lietuvoje yra gerokai mažesnis už ES vidurkį [36, p.15]. Nuo 2002 m. pastebima ryški įregistruotų įmonių mažėjimo tendencija. [36] Anot ekspertų, tokį staigų mažėjimą labiausiai įtakojo Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimai, pagal kurios gyventojams suteikta galimybė verstis individualia veikla neįregistravus

įmonės [36]. Pagal 4 lentelės duomenis matyti, kad įregistruotų įmonių skaičius kinta stabiliai, o išregistruotų įmonių skaičius ganėtinai svyruojantis. Apie tai liudija ir 2003 metais išregistruotų įmonių duomenis. Tačiau nuo 2004 metų išregistruotų įmonių skaičius po truputi stabilizavosi ir jo kitimo tendencija nebėra tokia ryški. 2007 metais įregistruotų įmonių skaičius padidėjo, nes tai įtakojo bendras Lietuvos ekonominis augimas.

4 lentelė

SVV įmonių įregistravimo ir išregistravimo duomenų kitimas

Metai	Įregistruotų įmonių skaičius	Išregistruotų įmonių skaičius
2002	6498	5712
2003	5971	12613
2004	5454	3567
2005	5937	5252
2008	8098	5035

Šaltinis: (Statistikos departamentas. Smulkių ir vidutinių įmonių pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis, teisinės formas ir apskritis. Žiūrėta [2008-12.17]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>>.)

Mažėjant absoliučiam SVV įmonių skaičiui ir jų daliai, keitėsi ir jų sandara pagal įmonių dydį. Analizuodami 2002-2008 m. duomenis pastebime, kad iki 1999 m. pabaigos užsitęsęs intensyvus smulkių įmonių (t.y. įmonių turinčių ne daugiau kaip 9 darbuotojus) steigimasis baigėsi. [24]. Tokių įmonių dalis bendrame įmonių skaičiuje stabilizavosi ir 2000-2002 m. sudarė apie 80 %. [24] 2002 m. Lietuvoje buvo 44017 smulkių įmonių, 2007 m. 7465. Bendrame įmonių skaičiuje augo vidutinių įmonių (t.y. įmonių, kuriuose darbuotojų skaičius ne daugiau kaip 49) lyginamasis svoris. 1999 m. jis sudarė 11.4 %, o 2002 m. – 16.4%. 2007 m. buvo įkurta 597 įmonės, kuriuose dirba nuo 10 iki 49 darbuotojų. [36] Vis dar labai mažą procentą sudaro kuriamos įmonės, kurių darbuotojų skaičius siekia nuo 50 iki 249. Nuo 2000 iki 2008 metų smulkių ir vidutinių įmonių augimas, kuriuose dirba nuo 50 iki

249 darbuotojų, augimo tempai tolygus ir beveik nekintantis.

Palyginę darbuotojų skaičių atskiruose Lietuvos ir ES įmonių grupėse 2000 m. galima pastebėti, jog ES įmonėse, kuriuose dirbo iki 49 darbuotojų, buvo įdarbinta 49,7 % visų dirbančiųjų, o Lietuvoje – 31,6% [24]. Ypač didelis skirtumas pastebimas lyginant įmones, kuriose dirbo iki 9 darbuotojų. 2000 m. tokioje įmonių grupėje ES darbuotojų lyginamasis svoris buvo 16,7 % didesnis nei Lietuvoje [25].

SVV sektoriaus veiklos efektyvumą geriausiai atspindi atskirų įmonių metiniai finansiniai rodikliai, kurie apskaičiuojami iš įmonių finansinių ataskaitų, teikiamų Registrų centrui bei Valstybinei mokesčių inspekcijai, duomenų [25]. 2005 m. 96,4 proc. šalyje veikiančių mažų ir vidutinių įmonių metinės pajamos siekė iki 7 mln. Lt. Daugiau kaip 24 mln. Lt. pajamų gavo 0,03 proc. įmonių, o likusių pajamos siekė nuo 7 mln. Lt. iki 24 mln. Lt. Nagrinėjama metais nė viena smulki ar vidutinė įmonė Lietuvoje neuždirbo daugiau kaip 138 mln. Lt., tai yra, neviršijo Lietuvos Respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme nustatytos pajamų SVV subjektų viršutinės ribos (Lietuvos Respublikos Seimas, 2002). [25] Statistinių duomenų analizė rodo, jog Lietuvos SVĮ pelningumas yra palyginus žemas. 2005 ir 2006 metų duomenis rodo, kad smulkių ir vidutinių įmonių pelningumas pasiskirsto tolygiai, ir tik nežymiai kinta.

Statistinių duomenų analizė pagal ekonominės veiklos rūšis rodo, kad nagrinėjamu laikotarpiu paslaugas teikiančių SVĮ pelningumas buvo didžiausias. [3]

5 lentelė

Smulkių ir vidutinių įmonių pajamos

Pajamų grupės	Smulkios ir vidutinės įmonės 2005 m.	Smulkios ir vidutinės įmonės 2006 m.
Iki 19 tūkst. Lt	11260	10725
20-49 tūkst. Lt	8002	7565
50-99 tūkst. Lt	8536	8810
100-249 tūkst. Lt	9004	9379
500- 999 tūkst. Lt	5786	6351
1-1,9 mln. Lt	4392	5014
2-4,9 mln. Lt	3846	4518
5-6,9 mln. Lt	914	1092
7-23,9 mln. Lt	1920	2368
24-99,9 mln. Lt	633	806

100- 137,9 mln. Lt	51	80
138 mln. Lt	98	112

Šaltinis: Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal pajamų dydžio grupes 2006 m. [Internete]. Statistikos departamentas. Smulkus ir vidutinis verslas. [žiūrėta 2008-11-12], Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>>.

Smulkios ir vidutinės įmonės tampa pagrindiniu naujų darbo vietų kūrimo šaltiniu. Statistiniai duomenys rodo, kad SVĮ, kurios nebankrutuoja pirmaisiais savo veiklos metais, per kitus trejus metus sukuria apytiksliai nuo 2,5 iki 6,5 naujų darbo vietų.

6 lentelė

Dirbančiųjų smulkiose ir vidutinėse įmonėse pasiskirstymas pagal apskritis 2008 m.

Apskritis	Darbuotojų skaičius (tūkst.)
Alytaus	32256
Kauno	188897
Klaipėdos	96674

Marijampolės	30882
Panevėžio	55237
Šiaulių	66990
Tauragės	18158
Telšių	39309
Utenos	32089
Vilniaus	362537

Šaltinis: Dirbančiųjų pasiskirstymas pagal įmonių teisinės formas ir įmonių dydžius 2008 01 01. [Internete]. Statistikos departamentas. Smulkus ir vidutinis verslas. [žiūrėta 2009-11-10]. Prieiga per internetą:<
http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/registro_2008.xls>.

Šios lentelės duomenys rodo, kad daugiausiai SVĮ darbuotojų yra Vilniaus ir Kauno apskrityse. Mažiausias darbuotojų skaičius yra Tauragės apskrityje. Šiaulių apskritis pagal mažų ir vidutinių įmonių darbuotojų skaičių užima ketvirtą vietą. Pakruojo rajone vyrauja mažos įmonės. Įmonių, turinčių nuo 0 iki 10 darbuotojų, yra 64,4 proc., nuo 11 iki 50 darbuotojų – 25,4 proc., nuo 51 iki 100 darbuotojų – 3,4 proc. Vidutinės įmonės, turinčios 101 ir daugiau darbuotojų, sudaro 6,8 proc. visų Pakruojo rajono įmonių [52].

Dirbančiųjų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis 2008 m. (1tūkst.)

Ekonominė veiklos rūšis	Darbuotojų skaičius
Žemės ūkis	23928
Maisto produktų ir gėrimų gamyba	46613
Baldų gamyba	29205
minių gamyba	17066
Didmeninė prekyba	77871
Mažmeninė prekyba	112161
Viešbučiai ir restoranai	37099
Chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba	
Metalų gaminių gamyba	15634
Drabužių siuvimas, kailių išdirbimas ir dažymas	30812

Šaltinis: Dirbančiųjų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis ir įmonių dydžius 2008 01 01. [Internete]. Statistikos departamentas. Smulkus ir vidutinis verslas. Prieiga per internetą: < http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/registro_2008.xls >.

Iš pateiktų lentelės duomenų matyti, kad didžiausias darbuotojų skaičius yra mažmeninėje prekyboje.

Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis pagal ūkio sektorius ir įmonių dydžius 2007 m. (litas)

	š	Darbo užmokestis įmonėse pagal darbuotojų skaičiaus grupes			
		Iki 9	Nuo 10 iki 49	Nuo 50 iki 249	250 ir daugiau
Šalies ūkis	1802,4	1157,4	1526,9	1848,5	2230,2
Valstybės sektorius	1891,9	1553,8	1552,3	1739,1	2242,2
Privatus sektorius	1755,9	1135,8	1518,8	1928,5	2220,7

Šaltinis: Vidutinis darbo užmokestis įmonėse [Internete] Žiūrėta [2008 11 12]. Prieiga per internetą:

<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>.

Lentelės duomenys rodo, kad valstybiniame sektoriuje atlyginimai yra didesni. Privatus sektorius pagal atlygimų dydį yra trečioje vietoje.

Verslininkų amžius pagal veiklos rūšis (proc.)

ūš	Verslininkų amžius pagal veiklos rūšis		
	Iki 30 metų	30-39 metų	40 metų ir vyresni
Statyba	6,15	8,01	9,30
Prekyba	38,55	41,05	41,80
Viešbučiai ir restoranai	1,12	3,73	5,61
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	11,73	10,87	9,48
Finansinis tarpininkavimas	2,23	2,31	1,43
Nekilnojamas turtas, nuoma ir kt.	26,26	17,67	14,66

Šaltinis: Smulkaus ir vidutinio verslo sėkmės veiksniai Lietuvoje ir kitose ES šalyse 2007 m. [Internete]. Statistikos departamentas. Smulkus ir vidutinis verslas. [žiūrėta 2009-03-05]. Prieiga per internetą:<

<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>>.

Lietuvos smulkiųjų ir vidutinių verslininkų didesnę dalį sudaro 40 metų ir vyresnio amžiaus žmonės, antroje vietoje yra 30-39 metų verslininkai, mažiausią grupę sudaro asmenys, kurių amžiaus vidurkis neviršija 30 metų. Europos Sąjungoje didžiausią verslininkų dalį sudaro asmenys iki 30 metų,

o mažiausią turintis 30-39 metų. Verslininkai, turintis 40 metų ir daugiau ES yra antroje vietoje.

3.3. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo skatinimas

Lietuvos ūkio raida rodo, kad verslas šalyje plėtojamas netolygiai. Verslas dažniausiai plėtojamas miestuose, kur skiriamas didžiausias dėmesys tiek infrastruktūros plėtrai, tiek palankių verslui sąlygų sudarymui, tiek ir žmonių verslumo ugdymui. Tuo tarpu kaimo gyventojų verslumo ugdymo poreikiai nepakankamai tenkinami. Šiuolaikinis kaimo gyventojas, kaip teigia R. Adomaitienė [16], privalo suprasti verslininkystės procesą, sugebėti gerai įvertinti situaciją, nestandartiškai, kūrybiškai priimti sprendimus, naujomis sąlygomis, mokėti numatyti ir panaudoti naujas komercines idėjas, sugebėti įvertinti naujų idėjų perspektyvumą, sugebėti vadovauti ūkiui, profesionaliai įvertinti vidinę ir išorinę aplinką. Netolygi verslo plėtra tampa kliūtimi šalies ekonominės galios stiprėjimui, lemia nepageidaujamas socialines pasekmes. Norint užtikrinti tolygią kaimo ekonominę ir socialinę plėtrą, būtina didinti kaimo žmonių verslumą.

Lietuvos Vyriausybė nemažą dėmesį skiria specialioms smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strategijoms. Išsami šios veiklos perspektyvų analizė yra pateikta Ūkio ministerijos užsakymu 2004 metų pabaigoje parengtame darbe „Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kaimo vietovėse strategija ir priemonės“. Šis dokumentas apima laikotarpį iki 2015 metų. Strategiją parengė bendra Lietuvos regioninių problemų ir Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslininkų grupė (vadovas – doc. dr. Jonas Jasaitis). Šioje strategijoje yra apibrėžta SVV vizija kaimo vietovėse, tikslai ir priemonės, galimybės padidinti verslumą kaimo vietovėse.

Verslininkystės studijos užsienio mokslinėje literatūroje turi galias tradicijas. Tačiau Lietuvoje tai pakankamai nauja tyrimų sritis, kurioje įvairius teorinius ir praktinius verslininkystės aspektus analizavo L. Juozaitienė (2003), J. Jasaitis (2004-2008), V. Žilinskas (2004), V. Pruskus (1996, 2003), Z. Monkevičienė (1997), V. Sūdžius (2001), D. Stanikūnas (2001) ir kt.

Lietuvos žemės ūkyje dirba 19,2 proc. visų šalies dirbančiųjų ir apie 58 proc. užimtųjų kaimo gyventojų. Apie 90 proc. kaimo gyventojų vienaip ar kitaip susiję su žemės ūkio veikla (16, p.10) Verslo įmonių kūrimasis kaimo vietovėse – tai procesas, turintis papildyti tradicinį žemės ūkio verslą. Svarbų vaidmenį kaimo ekonomiam augimui gali suvaidinti alternatyvieji žemės ūkiui verslai bei senųjų amatų atgaivinimas.

ES kaimo plėtros politika remia daugiavercinę žemės ūkio ir kaimo plėtrą. ES skiria didelį

dėmesį kaimo vietovių konkurencingumui didinti panaudojant vietos išteklius. Viena iš prielaidų ir galimybių yra tradicinės amatininkystės kaip verslo atgaivinimas ir plėtra. Kaimo amatų, būdingų konkrečiai kaimo vietai ar etnografiniam regionui, atgaivinimas yra svarbi kaimo vietovių gyvybingumo ir patrauklumo didinimo priemonė. [15, p.7]

Lietuvos valstybė yra parengusi specialias programas, skirtas tradicinių amatų plėtrai.

1. Etnografinių kaimų ilgalaikio išlikimo programa;
2. Etninės kultūros plėtros programa.
3. Lietuvos etninės kultūros globos taryba 2004 m. patvirtino tradicinių amatų ir verslų sąrašą

Šios programos sudaro palankias teisinės prielaidas tradicinių amatų plėtrai, tačiau nėra amatų gaminių rinkos, nesiremia ir nėra įgyvendinamos per amatų gaminių gamintojų projektus. [15, p.7]

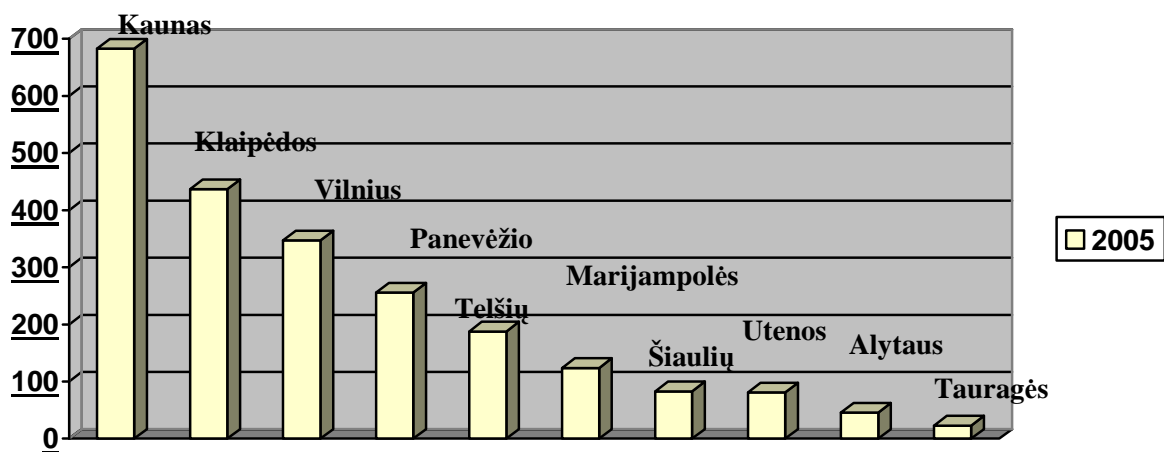
Lietuvių etninės kultūros plėtros programos tikslai išsaugant tradicinius amatus, yra šie:

1. Palankių sąlygų tradiciniams amatams egzistuoti sudarymas
2. Finansinė parama tradicinių amatų populiarinimui visuomenėje.

Tačiau šiandien amatai, kaip ir visa etnografinė kultūra dar labai sunkiai skinasi kelią į nacionalinių, savivaldybių plėtros planų prioritetus ir priemones. V. Atkočiūnienės (2005) ir kitų mokslininkų atliktas tyrimas rodo, kad pagrindinė priežastis, kodėl senųjų amatų atgaivinimas labai sudėtingas, yra menkas amatininkų verslumas bei gebėjimas dirbti šiandieninėmis verslo sąlygomis. Labai silpna amatų rinkodara. Amatininkų gaminių pardavimui būdingas sezoniškumas, atsitiktinės paklausos atsiradimas ir staigus jos išnykimas. Esant tokiai situacijai gauti paramą amatų plėtrai yra labai sunku. Pareiškėjui būtina parengti verslo planą, tvarkyti buhalterinę apskaitą, atitikti ekonominio gyvybingumo rodiklius ir t.t. [18, p.8]. Situacija pagerėtų, jei visos Lietuvos savivaldybės turėtų tradicinių amatų rėmimo fondus ar programas, nes tada bent dalį lėšų būtų galima skirti viešųjų tradicinių amatų projektų finansavimui, teigia V. Atkočiūnienė (2005). Amatininkai, kurie savo veiklą vykdo įregistruose įmones, gali tikėtis tam tikros paramos ir iš savivaldybių per jų administruojamas smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo fondus ar programas. [18, p.8]

Antrame paveiksle pateikti duomenys rodo, kad amatininkų pasiskirstymas Lietuvos regionuose ir pagal atskiras amatų rūšis yra netolygus. V. Atkočiūnienės ir kitų mokslininkų atliktas tyrimas [18] 2005 m. parodo, kuriuose Lietuvos regionuose yra susitelkia amatų centrai. Akivaizdu, jog etninės kultūros tradicijomis pagrįstų amatų dirbinių gamintojai gausiausiai telkiasi pagrindiniuose šalies miestuose.(žr. 1 pav.) Ryškėja ir specifinių amatų rūšių vyravimas skirtingose šalies teritorijose.

Amatininkų skaičius apskrityse

1 pav. Amatininkų skaičius apskrityse

Šaltinis: Aleksandravičius, A, Atkočiūnienė, V, Albekraitė, D. Tradicinių amatų situacija Lietuvoje ir jų plėtros galimybės.

[Internete]. Žiūrėta [2009-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/12/24.pdf>>. P.27

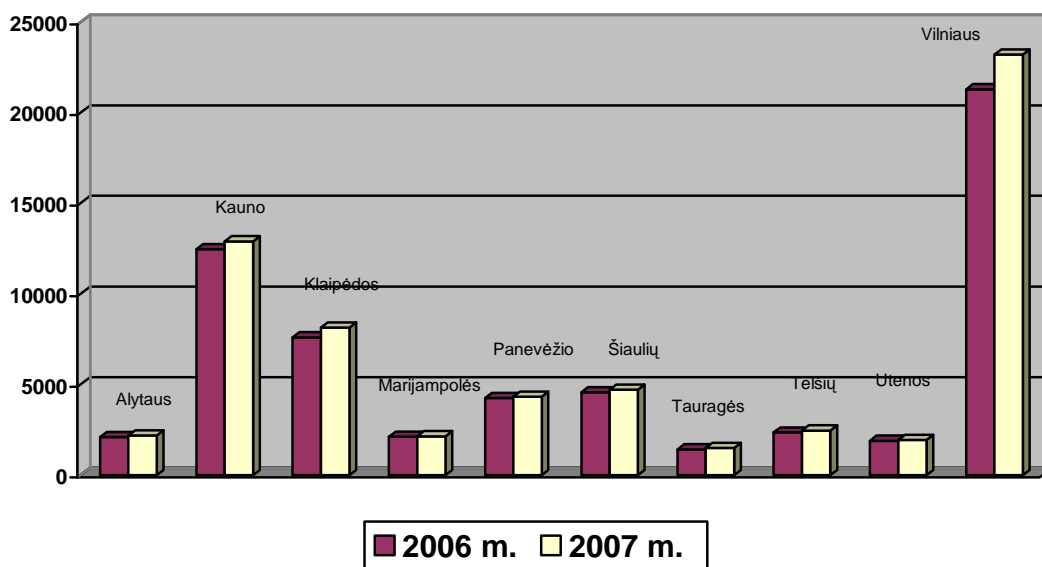
Lietuvoje išskiriamos šios tradicinių amatų ir verslų sritys [18, p.27]: tekstilė (verpimas ir vilnos apdirbimas, audimas, mezgimas ir nėrimas, siuvinėjimas, tautinio kostiumo gamyba ir kt.); dailieji odos dirbiniai; kalvystė; gintaro juvelyrika, margučiai, verbos (verbų rišimas, floristika ir t.t.), šiaudų dirbiniai, popieriaus karpiniai, namų statyba (krosnininkystė, mūrininkystė, stogdengystė), medžio darbai (drožyba, stalčius, dailidės ir kt. darbai), akmenų darbai (akmentašystė, akmenskaldystė ir kt.), muzikos instrumentų gamyba, keramika, kulinarija (duonos ir pyrago gaminiai, pieno produktai, viešasis maitinimas ir kt.), gėrimai (giros, alaus ir kt.), bitininkystė, augalininkystė (vaistinių augalų ir

prieskonių auginimas, miško gėrybių rinkimas, ekologinių tradicinių augalų auginimas ir perdirbimas). [18, p.27].

Amatininkystės problemas analizuojančioje literatūroje teigiama, kad pagal amatų išplitimą pirmą vietą užima tekstilė, toliau seka medžio dirbiniai, juvelyrika, keramika. Tuo tarpu, etnografinių gėrimų gaminimas užima paskutinę vietą. Tačiau, kaip vėliau matysime, šiais teiginiais tenka rimtai suabejoti: mūsų tyrimai rodo, kad Žiemgalos regione naminio alaus gamyba užgožia net keramikos dirbinių plėtrą.

3.4. SVV plėtros regioninės problemos

Lietuvoje regioninės plėtros netolygumai yra itin ryškūs. Didžiausia dalis smulkių ir vidutinių įmonių koncentruojasi apskrityse, kurių centrai - didieji miestai. Būtent šiose vietovėse smulkaus ir vidutinio verslo aplinka vertinama kaip palankiausia dėl išplėtos verslo infrastruktūros, mokslinio, technologinio ir intelektualinio potencialo koncentracijos. [10] Tuo tarpu atokesniuose regionuose vyraujanti ekonominės veiklos sritis yra žemės ūkis, iš kurio gaunama ekonominė nauda neužtikrina gyventojų užimtumo, pakankamo pragyvenimui pajamų lygio bei vietovės ekonominio augimo.

2 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius apskrityse.

Šaltinis: Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal apskritis ir įmonių dydžius 2008 01 01. [Internetė]. Statistikos departamentas. Smulkus ir vidutinis verslas. [žiūrėta 2008-11-12].

Prieiga per internetą: < http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/registro_2008.xls >.

Šie duomenys rodo, kad didžiausia smulkaus ir vidutinio verslo koncentracija yra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse. Pats mažiausias verslumo lygis yra Tauragės apskrityje. Šiaulių apskritis, pagal smulkaus ir vidutinio verslo išplėtimą, atsiduria ketvirtoje vietoje, iš dešimties analizuojamų apskričių. Žemą verslumo lygį Tauragės, Alytaus, Telšių, Utenos apskrityse sąlygoja patirties rinkos ekonomikoje, bendradarbiavimo su užsienio partneriais bei privačios iniciatyvos stoka, lėšų, verslo informacijos, rinkodaros, vadybinių ir teisinių žinių trūkumas [24]. Tai sukelia nemažai socioekonominių problemų: stabdo Lietuvos ekonomikos tolygią raidą, sąlygoja kaimo vietovių ekonominę ir socialinę atskirtį, šių vietovių ištuštėjimą.

Europos Sąjungos politinėse programose deklaruojama darnios regionų ekonominės plėtros būtinybė. Apie tai liudija duomenys, pateikti 10 lentelėje:

10 lentelė

Regioninės politikos tikslai

Kriterijai	Regioninės politikos tikslai
Regiono tolygumas	Sukurti bendrą ekonominę erdvę, ją stiprinti ir aprūpinti visais reikalingais ekonominiais, socialiniais, teisiniais ir organizaciniais išteklių Sudaryti vienodas sąlygas regiono socialinei ir ekonominei plėtotei Užtikrinti kompleksinę ekologinę regionų apsaugą
Regiono išskirtinumas	Nustatyti strategiškai svarbius šaliai regionus ir jų prioritetinę plėtrą Maksimaliai išnaudoti regionus, kuriuose gausu svarbių šaliai gamtos išteklių

Šaltinis: Simanavičienė, Ž. Kilijonienė, A. (2004). Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas Europos Sąjungos kontekstu. *Ekonomika*, 67 (2).

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje siekiama sudaryti sąlygas vykdyti kryptingą nacionalinę regioninę politiką. Strategijoje įvardijama, kad plėtros laikotarpio pagrindinė problema – dideli ir nemažėjantys socialiniai bei ekonominiai skirtumai tarp regionų. Pagrindinė jų priežastis – nepakankamai tolygi teritorinė ekonominė plėtra [34, 12]. Ją sąlygoja prasta

infrastruktūros būklė ir nepalanki verslui aplinka. Negarantuojama tinkama gyvenimo kokybė. Kvalifikuoti darbingo amžiaus gyventojai palieka atsiliekančius regionus ir išvyksta į kitus šalies miestus arba kitas valstybes. Verslo plėtrą stabdo nepakankamas sveikatos ir švietimo paslaugų prieinamumas, neigiami užimtumo pokyčiai. Kaime vyrauja didelė priklausomybė nuo žemės ūkio ekonominės veiklos. Kaip jau minėta, apie pusę kaimo gyventojų užsiima žemės ūkio veikla. Dėl mažėjančio žemės ūkio sektoriuje dirbančių gyventojų skaičiaus ir nedarbo lygio augimo labai aktualia tampa alternatyvios žemės ūkiui ekonominės veiklos kaimo vietovėse plėtra. Pagrindinė regioninės politikos kryptis – didinti teritorinę socialinę sanglaudą tarp regionų, nedidinant teritorinės socialinės ir ekonominės diferenciacijos regionų viduje.

Regioninė politika Lietuvoje pradėta formuoti 1998 m., kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 902 „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“. Šiuo metu teisinis regioninės politikos pagrindas yra apibrėžtas 2002 m. gruodžio 10 d. (žr. 11 lentelę) Regioninės plėtros įstatyme. Pagrindines regioninės politikos formavimo kryptis taip pat pateikia Lietuvos pasiruošimo narystei Europos Sąjungoje programa (LPNP) ir Vidutinio laikotarpio ūkio raidos strategija (abu dokumentai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės). Lietuvos Respublikos bendrojo plano projektas (teritorinio planavimo dokumentas) ir įvairių šakinių plėtros strategijų projektai taip pat turi dalis, orientuotas į regionų plėtrą. Šie teisės aktai parodo kokiu keliu reikia žengti, siekiant darnaus Lietuvos regionų vystymosi.

11 lentelė

Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimo aktai

Teisės aktai
1. <i>Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija</i> , patvirtinta LRV 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 575 (Žin., 2005, Nr. 66-2370).
2. <i>Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymas</i> . 1994 m. gruodžio 15 d. Nr. I-707 (Žin., 1994, Nr. 101-1015).
3. <i>Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas</i> . 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889 (Žin., 2000, Nr. 66-1987; nauja įstatymo redakcija nuo 2002 m. gruodžio 24 d. Nr. IX-1285, 2002-12-10, Žin., 2002, Nr. 123-5558 (2002-12-24)).
4. <i>Lietuvos Respublikos regionų plėtros programa</i> , patvirtinta LRV 2006 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu

Nr. 816 (2006, Nr. 92-3633)

6. *Lietuvos Respublikos regionų plėtros programos įgyvendinimo 2006–2008 metų priemonės*, patvirtintos LRV 2006 m. rugpjūčio 7 d. nutarimu Nr. 816 (2006, Nr. 92-3633).

8. *Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas*, patvirtintas LRS 2002 m. spalio 29 d. nutarimu Nr. IX-1154 (2002, Nr. 110-4852).

9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 8 d. nutarimas Nr. 428 „*Dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų*“ (2003, Nr. 35-1483).

10. *Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų strategija*, patvirtinta LRV 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 (Žin., 2002, Nr. 60-2424).

11. *Nacionalinė darnaus vystymosi strategija*, patvirtinta LRV 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 (Žin., 2003, Nr. 89-4029).

12. *Valstybės ilgalaikės raidos strategija*, patvirtinta LRS 2002 m. lapkričio 13 d. nutarimu Nr. IX-1187 (Žin., 2002, Nr. 113-5029).

Tolygiam regionų vystymuisi didelę įtaką darytų sparti SVV plėtra. Tačiau ją stabdo investicijų stoka, biurokratinės kliūtys, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, maža gyventojų perkamoji galia ir nesuformuota šiuolaikinė gyvenviečių fizinė infrastruktūra. Lėtą ir netolygią smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą sąlygoja ir dažna verslą reguliuojančių įstatymų kaita, užtrukusi nuo 1998 m. iki 2007 m. bei pačių įmonių vidaus problemos. A. Svetikas [38 p.83–89] išskyrė tokius verslo plėtros trikdžius: nekaupiama ir nesisteminama medžiaga apie verslo plėtros problemas; neaiškios įmonių reikmės; ekonominės reformos pradžioje verslo plėtrai buvo skiriama per mažai dėmesio; valdininkams, kurie sprendė šio sektoriaus problemas, dažnai trūko kompetencijos; daugelis asmenų ėmėsi verslo, neturėdami jokio pasirengimo ir pakankamo pradinio kapitalo. Vykstant privatizacijos procesui, daug kas įsigijo nekilnojamo turto, bet tinkamai jį valdyti jo nesugebėjo. Daugeliui verslininkų trūko verslo vadybos žinių, kurios buvo būtinos norint imtis įmonių pertvarkymo ir pritaikymo naujai paskirčiai.

O. Stripeikis ir P. Žukauskas, nagrinėdami smulkaus ir vidutinio verslo aplinką Lietuvoje ir ES rinkose [36, p. 210], išskiria šias problemines sritis: teisinė sistema, finansinė aplinka, SVV infrastruktūra, inovacijų ir technologijų skatinimas smulkiose ir vidutinėse įmonėse. Jose susikaupusios problemos trukdo verslo plėtrai ir mažina šalies įmonių konkurencingumą ES vidaus rinkoje.

12 lentelė

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kliūtys

Teisinė sistema	Finansinė aplinka	SVV infrastruktūra ir verslo aplinka	SVV inovacijos, technologijos, mokymai
Teisinė aplinka.	Dideli mokesčiai	Neišplėtotą paslaugų SVV infrastruktūrą	Nepakankamai skatinamos inovacijos ir informacinių technologijų naudojimas
	Mažos finansavimo galimybės	Nevienodas smulkaus ir vidutinio verslo išsivystimas Lietuvos regionuose	Mokymų verslininkams ir konsultavimų paslaugų trūkumas
		Žemas verslumo lygis	

1) Šaltinis: Stripeikis, O., Žukauskas, P. (2003). Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvos ir ES rinkose. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 31. p. 18

R. Jucevičius, (2004) savo tiriamajame darbe “Investavimo skatinimas, gerinant investicinę aplinką Lietuvoje“, pastebi šias smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemas: neišplėtotą mokslo ir ūkio subjektų sąveiką, išlieka nemažai problemų susigrąžinant PVM (todėl sunku pritraukti užsienio kapitalą), maža vietinė rinka ir gyventojų perkamoji galia, sunku surasti aukštos kvalifikacijos specialistų, įsišaknijusi korupcija, nelanksti darbo santykių reguliavimo sistema.

3 pav. Smulkaus ir vidutinio verslo problemos

3.5. Parama SVV plėtrai

Neįmanoma nei pradėti, nei plėsti verslo be ilgalaikių investicijų. Jos yra būtinos, įsigyjant patalpas, perkant įvairią techniką, išlaikant personalą ir t.t. Dažnai pradedant verslą yra naudojamas ir skolintas kapitalas. Vyriausybė, 2002 – 2008 m. įvairiomis priemonėmis, programomis ir strategijomis deklaravusi paramą SVV, kol kas nepasiekė svarbiausio tikslo – sukurti dinamišką sektorių, kuris skatintų ekonomikos plėtrą.

Anot V. Sūdžiaus [37, p.46], egzistuoja trys skirtingi požiūriai į SVV finansavimo galimybes ir valstybės paramą (Sūdžius, V. 2002):

1) įvairios lengvatos bei išimties yra nesuderinamos su rinkos dėsnių funkcionavimu. „Šiltnamio“ sąlygų sudarymas tarp ūkio vienetų lemia nenatūralius santykius, neužtikrina konkurencijos, neskatina tobulėti. Todėl valstybės kišimasis yra nepageidaujamas;

2) SVV turi būti sudaromas išskirtinės sąlygos. Įvertinant smulkaus verslo vaidmenį tiek ūkio subalansavimo, tiek socialiniu požiūriu bei atsižvelgiant į jo formavimosi ypatumus, šiam požiūriui vis labiau pritariama;

3) SVV turi rasti vietą rinkoje, kurioje dėl savo ypatumų būtų efektyvus. Tai dažniausiai yra tos rinkos nišos, kurios didelėms įmonėms yra nepatrauklios dėl mažų gamybos apimčių, gilios specializacijos ir didelio darbo imlumo.

Anot to paties autoriaus SVV plėtrą turi remti Vyriausybė, vietos valdžios institucijos, stambusis verslas, savarankiški mažųjų įmonių susivienijimai bei specializuotos šalies ir tarptautinės organizacijos. Parama SVV subjektams teikiama pagal LR Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymą Nr. VIII – 935 (žr. 3 priedą). Ši parama gali būti tiek finansinė, tiek ir nefinansinė.

Finansinė parama. Šios paramos rūšys: lengvatinių kreditų tiekimas, dalinis arba visiškas palūkanų dengimas, garantijų suteikimas, kreditų draudimas, tam tikrų išlaidų (steigimo, kredito draudimo įmokų, kokybės sertifikatų įsigijimo ir kt.) kompensavimas, subsidijos naujoms darbo vietoms kurti. Ši parama gali būti tiek verslo pradžios, tiek ir jo tolesnės plėtros priemonė.

SSV įmonėms ypač patogu naudotis kredito unijų paslaugomis. Lietuvoje kredito unijos pradėjo veikti 1994 m. Šių įstaigų ypatumas yra tai, kad unijos nariai sudaro bendrą santaupų fondą, iš kurio teikia savitarpio paskolas vienas kitam, nustatydami sau priimtinas sąlygas [17, p.4]. Kredito unijos nuo komercinių bankų skiriasi vienu svarbiu požymiu: kiekviena kredito unija yra atskira, autonomiška savo narių valdoma finansų institucija. Jos nariai kartu yra ir savininkai, ir klientai, atsakingi už įmonės valdymą [17, p.4-5]. Kredito unijų teikiamos paskolos yra daug palankesnės nei komercinių bankų.

Literatūroje, nagrinėjančioje SVV finansavimo problemas, nurodoma, kad visus smulkiuosius ir vidutiniuosius verslininkus, ėmusius paskolas iš kredito unijų, galima suskirstyti į 4 grupes:

1) naują verslą pradėdantys fiziniai asmenys, kuriems nėra labai svarbi palūkanų norma, bet svarbiausia yra gauti paskolą;

2) jau esamų kredito unijų narių neseniai įsteigtos smulkios ir vidutinės įmonės. Su šiomis įmonėmis bankai bendrauja nenoriai, už suteiktą paskolą būtinai reikalaujama užstatyti nekilnojamąjį turtą, kurio vertė yra didesnė, o dėl papildomų mokesčių paskola tampa brangesne;

3) vidutinės kredito unijų narių įsteigtos įmonės, turinčios kelerių metų sėkmingos veiklos patirtį, preciziškai tvarkomą buhalteriją ir t.t. Bankai su šiomis įmonėmis bendrauja noriai, dažnai pasiūlo palankesnes palūkanas negu kredito unijos. Unijos konkuruoja tik paskolos išdavimo sąlygomis ir pačia kredito unijų idėja;

4) neaiškios kilmės UAB bei kitos įmonės, kurios tiesiog „medžioja“ paskolas. Ne vienas bankas jas vertina kaip nepatikimas. Tokioms skolinti yra ypač pavojinga.

Lizingas. Tai ilgalaikis kreditas prekių forma, kai išnuomotos priemonės savininkas už suteiktą daiktinę paskolą gauna palūkanas. Lizingas yra ypač palankus SVĮ dėl galimybės atidėti mokėjimą, nes išnuomota preke galima naudotis dar nesumokėjus visos jos vertės.

Siekdama verslininkams padėti išspręsti užstato problemą, skolinantis iš banko perspektyviam verslui finansuoti, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2001 m. liepos 11 d. nutarimu Nr. 887 įsteigė garantijų instituciją – UAB „Investicijos ir verslo garantijos“ (INVEGA). Nuo 2002 m. INVEGA teikia garantijas kredito įstaigoms už mikrokreditus, naujoms įmonėms už paskolą verslui pradėti bei įmonėms už paskolas verslo plėtrai [47].

Nefinansinė parama. Ypač reikalinga, o kartu ir problematiška SVV sfera – mokesčių politika. Smulkiajam verslui dar labiau nei stambiajam svarbus teisinis stabilumas ir norminių aktų aiškumas. Kaip žinome, skirtingiems (teisinio statuso prasme) ūkio subjektams - verslo liudijimų turėtojams, individualių įmonių savininkams, uždarosioms akcinėms bendrovėms – dažnai taikomi skirtingi reikalavimai. Todėl būtina, kad verslininkai gautų specializuotą informaciją. Ją galima suteikti sukūrus efektyvią mokesčių informacinę sistemą.

Lietuvos mokesčių sistema sukurta po nepriklausomybės atkūrimo. Įmonių mokamų mokesčių rūšys priklauso nuo jų vykdomos veiklos pobūdžio bei apimties. SVĮ moka šiuos pagrindinius mokesčius į biudžetą: pelno, pridėtinės vertės, akcizo, įmonių ir organizacijų nekilnojamo turto, žemės ir žemės nuomos, fizinių asmenų pajamų ir mokestį už aplinkos taršą. Prieš porą metų įvestas socialinis mokestis.

SVV subjektai, vykdydami savo veiklą, galiu pasinaudoti lengvatomis bei specialiomis nuostatomis, kurias reglamentuoja įvairūs teisės aktai. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme 5 str. skelbiama:

- įmonėse, kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių, o mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų, pelnas apmokestinamas taikant 13 proc. mokesčio tarifą ;

- įmonėse, kuriose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių, o mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 1 milijono litų, apmokestinamojo pelno dalis, atitinkanti 25 tūkstančių litų sumą, apmokestinama taikant 0 proc. mokesčio tarifą, o likusi apmokestinamojo pelno dalis – taikant 15 procentų mokesčio tarifą.

Kita paramos rūšis, kuria gali pasinaudoti smulkieji verslininkai, yra gyventojų pajamų mokesčio lengvata: 15 proc. pajamų mokestis taikomas gyventojams, kurie verčiasi individualia veikla be verslo liudijimo. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas taip pat numato, kad individualių įmonių savininkai bei nuomininkai, tikrųjų ūkinių bendrijų nariai, komandinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai ir verslo liudijimus įsigiję fiziniai asmenys yra privalomai draudžiami bazinei pensijai. Taigi mokesčių lengvatos turi nemažą įtaką SVĮ galimybėms. Tačiau svarbiausia sąlyga - stabilus mokesčių sistemos veikimas, kuris priklauso nuo mokesčių įstatyminės bazės (sistema turi veikti kaip visuma), mokesčių tarnybų darbo organizavimo, jų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo bei visuomenės informavimo apie mokėtojų teises ir pareigas. Stabilumas svarbus tiek biudžetui, mokėtojui, tame tarpe SVV įmonėms.

IV. SMULKUSIS IR VIDUTINIS VERSLAS PAKRUOJO RAJONE

4.1. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje veikiančių smulkių ir vidutinių įmonių statistinė charakteristika

Viena iš pagrindinių prielaidų efektyviam Pakruojo rajono ekonomikos funkcionavimui yra smulkiųjų ir vidutinių verslo įmonių plėtra, todėl rajono strateginės plėtros dokumentuose deklaruojamas didelis dėmesys skiriamas šioms prioritetinėms sritims: smulkaus ir vidutinio veiklos skatinimas, pažangus žemės ūkio kūrimas bei turizmo plėtojimas. Tačiau statistiniai duomenys liudija apie prieštaringas tendencijas. Veikiančių ūkio subjektų skaičius Lietuvoje padidėjo: nuo 68.356 (2003 m.) iki 73.344 (2006 m.) Šiaulių apskrityje 2003–2006 m. laikotarpiu ūkio subjektų skaičius taip pat didėjo nuo 6.247 iki 6.359. Tuo tarpu Pakruojo rajone tendencija buvo visiškai priešinga: per tą patį laikotarpį Pakruojo rajone veikiančių ūkio subjektų sumažėjo nuo 400 iki 365. Tai yra beveik mažiausias skaičius, palyginus su kitų apskrities rajonų rodikliais [52, p.4]. Tiesa, 2008 metų duomenys

rodo, kad šis skaičius vėl išaugo. Tam tikrą subjektų skaičiaus mažėjimą galėjo lemti ir pasikeitusi SVĮ klasifikacija naujausiuose teisės aktuose.

13 lentelė

Veikiančių ūkio subjektų skaičius

Savivaldybės	2003	2004	2005	2006	2008 m.
Akmenės r. sav.	350	361	362	351	348
Joniškio r. sav.	509	482	474	442	455
Kelmės r. sav.	501	487	502	496	523
Pakruojo r. sav.	411	404	400	365	385
Radviliškio r. sav.	630	606	606	591	601
Šiaulių r. sav.	631	649	677	671	768

Šaltinis: Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal teises formas apskrityse ir savivaldybėse. Statistikos departamentas.

Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2495> >, 2009

4.2. Pakruojo rajono savivaldybės parama SVV

Siekiant formuoti palankią verslui aplinką ir gerinti finansinės paramos SVV subjektams sistemą, dar 1998 m. buvo įkurtas SVV rėmimo fondas. Fondo tikslas - skatinti gyventojų verslumą, įmonių konkurencingumą, naujų darbo vietų steigimą, naujų produktų kūrimą, pažangių technologijų naudojimą, netradicinių verslų plėtrą, informacinių technologijų diegimą [55]. Tuo metu Lietuvoje SVV skatinimo fondams lėšų skyrė 26 iš 56 savivaldybių [49].

Norėdamos ir toliau remti regiono verslininkus, skatinti juos kurti daugiau darbo vietų ir taip spręsti regionų nedarbo problemas, 1999 m. SVV skatinimo fondus įsteigė dar 7 savivaldybės. 2000 m. savivaldybių, remiančių SVV, skaičius išaugo iki 41 iš 60. 2001 m. SVV skatinimo fondus turinčių savivaldybių buvo 43, 2002 m. jų skaičius išaugo iki 52, o 2003 m. – iki 54 [55, p.5]. Kitos savivaldybės SVV remia, skirdamos dalį pajamų, gautų privatizavus savivaldybės turta, arba iš kitų lėšų šaltinių.

Nuo 1998 m. iki 2003 m. išaugo ne tik savivaldybių, turinčių SVV fondus, skaičius, bet ir

bendra lėšų, skirtų SVV skatinti, suma. 1998 m. iš savivaldybių SVV skatinimo fondų SVV remti panaudota 1,5mln. Lt, 2000 m. – 2,5 mln. Lt, o 2002 m. – net 4 mln. Lt. [55]. Per tą laikotarpį lėšų panaudojimo kryptys beveik nepakito: šios lėšos buvo skiriamos bankų paskolų palūkanoms iš dalies kompensuoti bei beprocentinėms paskoloms teikti, verslininkams konsultuoti ir mokyti, leidiniams apie regionų SVV plėtrą leisti, verslininkams dalyvauti parodose, mugėse, verslininkų gaminamos produkcijos pristatymo užsienio šalyse išlaidoms kompensuoti [55, p.5].

14 lentelė

Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai 2005 m.

Savivaldybės	Skirta lėšų, suma Lt	Fondo lėšų naudojimo kryptys
Akmenės raj.	80 000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 50 000 Lt; daliniam palūkanų kompensavimui – 15 000 Lt; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui – 15 000 Lt.
Joniškio raj.	70 000	Verslo planų rengimo finansavimui; mokymams, seminarams, parodoms; palūkanų kompensavimui;
Pakruojo raj.	200 000	SVV subjektų verslumo skatinimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; konsultacijoms ir informacijos sklaidai.
Šiaulių r.	150 000	Daliniam investicinių projektų finansavimui; verslo informacinio centro veiklos finansavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų daliniam finansavimui; seminarų bei paskaitų verslo klausimais išlaidų finansavimui; paskolų palūkanų kompensavimui.

Šaltinis: Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai 2005. Verslo problemos SVV rėmimas. Savivaldybių SVV fondai [Internete] Žiūrėta [2008 10 30]. Prieiga per internetą:< <http://www.lvdk.eu/index.php?-775695897>.>

Lentelės duomenys rodo, kad Pakruojo rajono savivaldybė tais metais suteikė didžiausią paramą SSV plėtrai.

15 lentelė

Pakruojo rajono savivaldybės suteiktas finansavimas SVV subjektams 2006-2007m.

Metai	Palūkanų dengimas	Kreditų išdavimas	Projektų finansavimas
-------	-------------------	-------------------	-----------------------

2006	81 067	193 397	35 000
2007	81 833	69 449	37 000

Šaltinis. Pakruojo rajono žemės ūkio skyrius suteiktų kreditų, kasos ir faktinių išlaidų apskaitos knyga 2006-2007 m.

2007 metais Pakruojo rajono savivaldybės parama SVV įmonėms šiek tiek sumažėjo. Net 127 948 tūkst. litų sumažėjo kreditų išdavimas. Projektų finansavimas ir palūkanų dengimas išlikęs stabilus. Fondo lėšomis ir šiuo metu dengiamos palūkanos už paskolas, gautas verslo projektams įgyvendinti, vykdomas dalinis investicinių projektų rėmimas, skiriama parama už naujai įsteigtas darbo vietas, remiamos techninės pagalbos priemonės verslumo skatinimui įgyvendinti.

Rajono savivaldybės paramos fondo pagrindinis tikslas yra formuoti verslo plėtros rėmimo sistemą, skatinančią: rajono gyventojų verslumą; įmonių konkurencingumą; naujų darbo vietų steigimą; senų darbo vietų išsaugojimą; naujų prekių ir paslaugų kūrimą; pažangių technologijų diegimą; netradicinių verslų plėtrą, informacinių technologijų diegimą ir kompiuterinio raštingumo tobulinimą.

Fondo lėšos formuojamos iš šių šaltinių [55]: Pakruojo rajono savivaldybės biudžeto lėšų, palūkanų už Fondo lėšų depozitus banke bei kitų nebiudžetinių lėšų, LRV skirtų lėšų smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti, lėšų, gautų už pritaikytas sankcijas, naudojant Fondo lėšas; fizinių ir juridinių asmenų savanoriškų įnašų ir kt. Taikomos šios paramos formos: 1) dengiamos palūkanos (jų dengimas gali siekti 60 proc., tačiau negali viršyti 8 tūkst. litų); 2) dengiamos investicijos (tai gali siekti 5 procentus; 3) finansuojamas pastatų ir statinių projektavimas bei žemės ūkio technikos įsigijimas (technika neturi būti senesnė kaip 5 metų), kompiuterinės įrangos montavimas, naujų darbo vietų sukūrimas (už naują darbo vietą fondas skiria 1 tūkstantį litų) [53].

**V. SMULKIŲJŲ IR VIDUTINIŲ VERSLININKŲ NUOMONĖS APIE SVV PLĖTRĄ
PAKRUOJO RAJONE TYRIMAS**

5.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Empirinis tyrimas buvo atliktas, panaudojant anketinės apklausos (kiekybinį) ir

nestandartizuoto ekspertų interviu (kokybinį) metodus. Šie metodai vienas kitą papildo ir leido tyrimo metu gauti kuo naudingesnę informaciją.

Interviu yra vienas įtaigiausių žmonių tarpusavio supratimo priemonių. Pasak Jones'o, norint suprasti tai, kaip kiti asmenys aiškina tikrovę, mes turėtume jų paklausti taip, kad jie galėtų papasakoti mums savais žodžiais, o ne tiksliais kategorijomis, kurias pateikiame mes [33, p.145]. Kaip ir daugelis metodų, interviu turi tiek privalumų, tiek ir trūkumų. Interviu privalumai: tyrėjas turi galimybę paaiškinti respondentui vieno ar kito klausimo ar atsakymo varianto prasmę; interviu itin nebūdingi tokie atsakymai, kaip „nežinau“, „neturiu nuomonės“; interviu vedėjas gali fiksuoti ne tik verbalinius atsakymus, bet ir emocines reakcijas, atsižvelgti į apklausiamojo asmenybę. Interviu metu išryškėja respondentų požiūris į apklausos temą. Respondentai dažnai pateikia tikslius duomenis, atsakymai į atvirus tyrėjo klausimus yra išsamūs. Galima užduoti papildomus klausimus [33, p.145]. Interviu trūkumai: nepakankamai patyręs interviu vedėjas gali daryti poveikį respondentui; duomenų interpretaciją gali sąlygoti subjektyvios tyrėjo nuostatos, nes gauti duomenys yra situacinio pobūdžio; sunku pakartotinai gauti identiškus tyrimo rezultatus, sunku nustatyti gautų duomenų patikimumo lygį ir atskleisti interviu vedėjo padarytas klaidas [33, p. 145]. Nepaisant minėtų trūkumų, pasirinktasis tyrimo metodas pateisino lūkesčius. Be to, interviu metodas buvo pasirinktas tik kaip sudedamoji tyrimo dalis šalia apklausos raštu

Daugumą duomenų surinkome anketavimo metodu. Šis aprašomojo tyrimo metodas yra pakankamai lankstus ir tikslus. Anketos klausimynas buvo sudarytas, pradedant nuo bendrų klausimų ir pereinama prie specifinių. Anketą sudaro trys dalis, apimančios 16 klausimų ir tris lenteles. Pirmoji dalis buvo skirta respondentų charakteristikai: joje pateikti klausimai apie verslininkų amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietovę ir kt.. Antroji dalis atskleidžia, kodėl verslininkai pradėjo verslą, kokios aplinkybės juos paskatino tai padaryti. Trečioje dalyje siekiama nustatyti, su kokiais sunkumais susiduria verslininkai, steigdami ir plėtodami savo verslą bei kokias plėtros perspektyvas jie mato. Ši anketos dalis mums buvo pati svarbiausia, nes padėjo nustatyti verslo plėtros galimybes bei naujas nišas, kuriuose verslas gali koncentruotis ir būti pelningas. Kadangi yra gana sudėtinga įvertinti respondentų atsakymus į atvirus klausimus, šiame tyrime jų buvo atsisakyta, tačiau palikta galimybė išsakyti savo požiūrį: vienas iš atsakymo variantų buvo „kita“, t.y. respondento skirtinga nuomonė arba nenumatyti specifiniai atvejai.

Rengiant tyrimą, buvo užsibrėžta įvertinti SVV plėtros galimybes Pakruojo rajono savivaldybės administruojamoje teritorijoje, apžvelgti dabartinę SVV situaciją ir identifikuoti

svarbiausias problemas. Tyrime taikyta ir lyginamoji analizė: Pakruojo rajono verslininkų apklausos rezultatai buvo palyginami su kitomis Lietuvos savivaldybėmis ir apskritymis bei kitomis Europos Sąjungai priklausančiomis valstybėmis.

Imčių atranka. Siekiant didesnio efektyvumo, buvo panaudotas atsitiktinės respondentų atrankos būdas. Anketos buvo išdalintos Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje registruotoms SVV įmonių atstovams, daugiausia – jų savininkams. Norint surinkti kuo tikslesnę informaciją, buvo nuspręsta apklaustis atlikti ir telefonu arba individualaus susitikimo metu. Nors ir naudojamos tomis pačiomis anketomis, bet betarpiškų pokalbių metu pastebėta, kad kai kurie klausimus reikia patikslinti arba papildyti tokiais, kurie iš anksto nebuvo suformuluoti. Tai tyrimui suteikė nemažai naudos.

Tyrimo metu buvo siekiama apklausti tiek nesenai sukūrusias, tiek ir jau ilgą laiką veikiančių įmonių atstovus. Verslininkai, kurių įmonės yra išsilaikiusios ilgiau nei trys metai suteikė tyrimui svarbios informacijos ne tik apie priežastis, kurios paskatino pradėti verslą, kliūtis ir riziką pirmaisiais metais, bet ir apie dabartinę verslo būklę ir tolesnėmis plėtros programomis.

Apklausoje dalyvavo 70 verslininkų. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje SVV įmonės daugiausiai užsiima maisto prekių prekyba (55 įmonės), po jų eina medienos apdirbimas, stalių dirbiniai (38 įmonės). Veikia nemažai kirpyklų ir 19 alaus daryklų. Pramonės sektoriui priskirtinos dolomito gavybos ir perdirbimo įmonės - AB „Klovainių skalda“, „Dolomitas“. Nagrinėdami SVV situaciją, taip pat naudojamos tiek Pakruojo savivaldybės, tiek Šiaulių apskrities duomenų bazėmis. Pirmiausia pateikiame duomenis apie šios apskrities gyventojų skaičių:

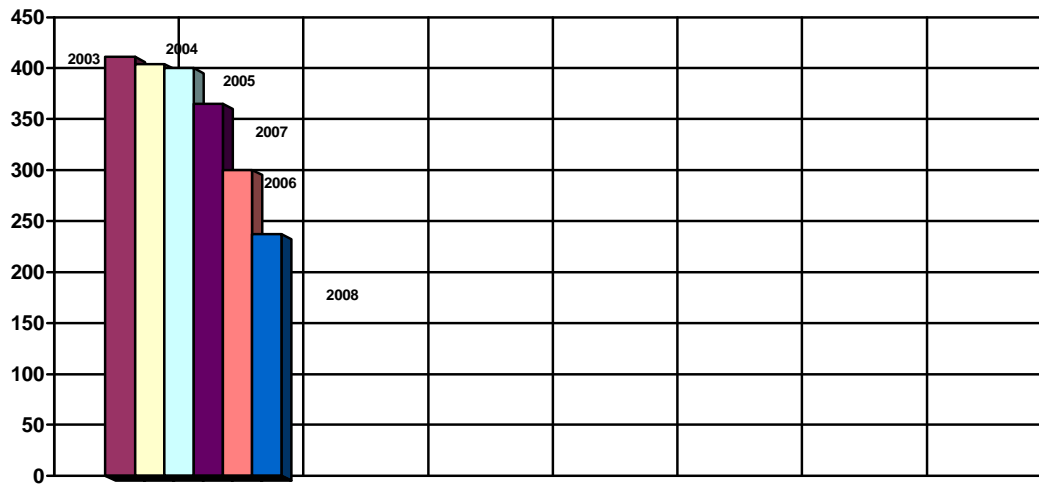
16 lentelė

Gyventojų skaičiaus pokyčiai Šiaulių apskrities savivaldybėse

Administracinė teritorija	2006	2007	2008
Šiaulių m. savivaldybė	129 037	128 397	127 059
Panevėžio r. savivaldybė	43 295	43 190	42 986
Joniškio r. savivaldybė	30 822	30 429	30 123
Pakruojo r. savivaldybė	28 314	27 883	27 432

Šaltinis: Regiono statistika. Gyventojai. Statistikos departamentas, 2009

4 pav. Tyrimo objekto operacionalizacija

4 pav. Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai veikiantys Pakruojos rajono savivaldybės teritorijoje

Šaltinis: Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal teisinės formas apskrityse ir savivaldybėse. Statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2495>>, 2009

2009 m. sausio 1 d. Pakruojos rajono savivaldybės teritorijoje buvo įregistruota 11 įmonių, o

išregistruotos 38 SVV įmonės [62].

17 lentelė

Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius Lietuvos Respublikoje

Teritorija	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Lietuvos respublika	68.356	69.861	72.330	73.344	59.712	63.187	65.232
Šiaulių apskritis	6.247	6.184	6.297	6.359	4.558	4.690	4.800
Akmenės raj. sav.	350	361	362	351	320	300	204
Joniškio raj. sav.	509	482	474	442	375	348	294
Kelmės raj. sav.	501	487	502	496	405	392	361
Pakruojo raj. sav.	411	404	400	365	320	315	237
Radviliškio raj. sav.	630	606	606	591	541	576	421
Šiaulių m. sav.	3.175	3.195	3.276	3.443	3.508	3.214	2704
Šiaulių raj. sav.	671	649	677	671	713	690	579

Šaltinis: Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal teisinės formas apskrityse ir savivaldybėse. Statistikos departamentas. Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2495> >, 2009

18 lentelė

Verslumo lygis Šiaulių apskrities savivaldybėse (2008 m. sausio 1 d.)

Savivaldybė	SVV įmonių (iki 250 darbininkų) skaičius	Gyventojų skaičius	Įmonių skaičius, tenkantis 1000 –iui gyventojų
Šiaulių m. sav.	2704	127059	21
Šiaulių raj. sav.	579	50211	11
Akmenės	204	27 744	7
Joniškio	294	30123	10
Kelmės	361	38057	9
Pakruojo	237	27432	9
Radviliškio	421	49250	8

Šaltinis: Sudaryta autorės, remtasi Regioninė statistika. Ūkio subjektai. Statistikos departamentas, 2009

Pateikti 2008 metų duomenys rodo verslumo lygį pasirinktuose rajonuose. Verslumo lygio

indeksas buvo gautas, lyginant registruotų gyventojų ir registruotų įmonių skaičių rajonuose. Iš pateiktų duomenų matyti, kad Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje 1000 gyventojų tenka 9 įmonės, o bendras Lietuvos verslumo lygis siekė 18. Tūkstančiui Lietuvos gyventojui 2009 m. sausio 1 d. teko 19 veikiančių SVV įmonių. Europos Sąjungos šalyse 1000 gyventojų tenka 50 – 60 įmonių [35, p.145]. Kaip matome, skirtumai - gana dideli.

Žemiau pateikiamose lentelėse pateikiami duomenys apie įmonių pasiskirstymą pagal veiklos sritis. Pakruojo rajono duomenys lyginami su bendrais Lietuvos duomenimis:

19 lentelė

Veikiančių SVV įmonių pasiskirstymas pagal veiklos sritį Lietuvoje

Veiklos sritis	2007 m.	2008 m.
Žemės ūkis, miškininkystė, žvejyba ir susijusių paslaugų veikla	1940	1885
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	64	64
Apdirbamoji gamyba	7981	8236
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	228	260
Statyba	4514	5472
Prekyba	22201	22525
Viešbučiai ir restoranai	2957	3028
Transportas ir sandėliavimas	5403	5923
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	393	382
Finansinis tarpininkavimas	641	642
Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla	9945	9727
Viešasis valdymas	10	10
Kita veiklos rūšis	3845	3700

Šaltinis: Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis ir įmonių didžius 2007 -2008 m. Statistikos departamentas prie LRV.

Pateikti duomenys rodo, kad smulkusis ir vidutinis verslas apima ganėtinai daug sričių, tačiau jis koncentruojasi šiose srityse: statyba, prekyba, gamyba, aptarnavimas. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje smulkaus ir vidutinio verslo šaka yra prekyba.

20 lentelė

Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje veikiančių SVV įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių

Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių	2004	2005	2006	2007
0-4	232	227	195	185
5-9	48	48	44	40

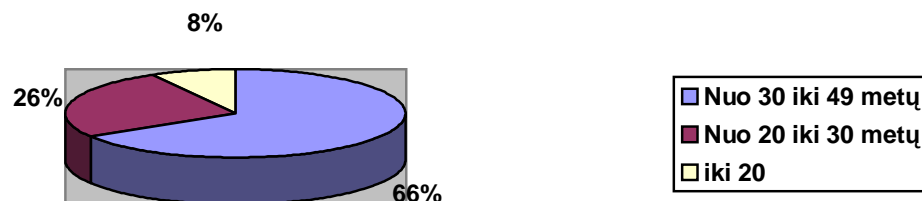
10-19	36	37	36	35
20-49	48	52	53	48
50-99	24	22	18	17
100-149	10	11	14	12
150-249	4	3	5	4

Šaltinis: Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių ir darbuotojų skaičius metų pradžioje. Lietuvos statistikos departamentas, 2008

Pakruojo rajone vyrauja mikroįmonės. Daugiausia įmonių yra turinčių darbuotojų nuo 1 iki 10. Pagal Statistikos departamento duomenis 2009 m. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje veikia 237 įmonės, kuriuose dirba 4183 darbuotojai [62].

5.2. Respondentų charakteristika

Gausiausiai tyrime dalyvavusių verslininkų amžiaus grupė buvo nuo 30 iki 49 metų.

5 pav. Smulkių ir vidutinių verslininkų amžius

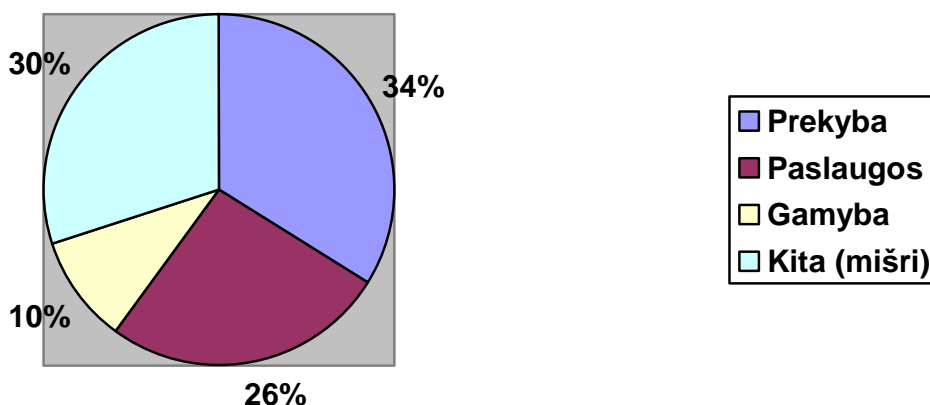
Tyrimo metu pastebėta, kad verslininkai, kurių amžius siekia daugiau kaip 49 metai, linkę labiau koncentruotis ties tradiciniais verslais, kurie reikalauja atitinkamo profesinio pasirengimo: apdirbamoji gamyba, statyba, kasyba. Jaunieji verslininkai (iki 30 metų) dažniausiai užsiėmė veikla reikalaujančios fizinės ištvermės, teorinių žinių, lankstumo: transporto, sandėliavimo, nekilnojamo turto, nuomos ir kitu verslu. Europos Sąjungoje žymiai daugiau jaunų verslininkų yra statybos sektoriuje [60].

Daugumą, t.y. net 75 proc. mūsų apklaustųjų Pakruojo rajono verslininkų sudarė vyrai. Lietuvos

Statistikos departamentas skelbia, kad pastaraisiais metais (2006 -2007) moterų versle ima daugėti. Daugiausia moterų verslininkių buvo Tauragės apskrityje - net 40,6 %. Tiesa, 2007 m. šis procentas šiek tiek sumažėjo (38,2 %), bet vis tiek, lyginant su kitomis apskritimis, išliko didžiausias. Moterų dalies padidėjimas versle pastebimas ir Alytaus apskrityje – 20,1 %. Europos Sąjungoje moterų verslininkių skaičius SVV srityje yra didesnis nei Lietuvoje: ES - 20,35 proc., Lietuvoje - 18,38 proc. Tačiau šis skirtumas nėra didelis [64].

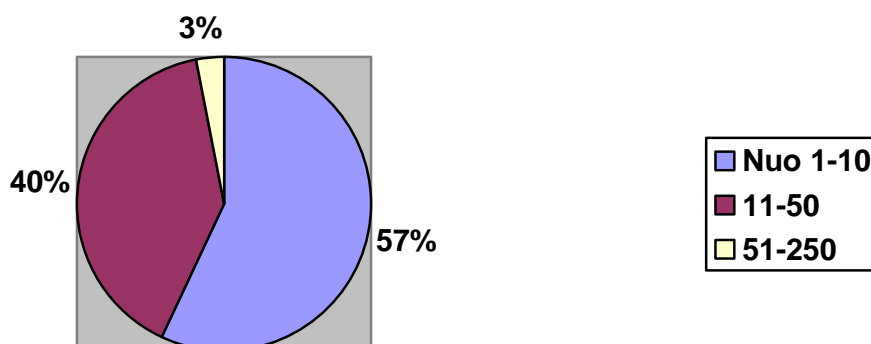
Verslininko sėkmė labai priklauso ne tik nuo patirties, įgytos buvusiose darbovietėse, bet ir nuo išsilavinimo lygio. Turintys didesnę žinių bagažą verslininkai būna lankstesni, emociškai stipresni kritinėse situacijose, sugebantys geriau spęsti iškilusias problemas. Mūsų tyrimo metu dauguma Pakruojo verslininkų turėjo aukštesnįjį arba aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Iš apklaustų 70 verslininkų beveik 15% turėjo aukštąjį universitetinį, 48 proc. - aukštąjį neuniversitetinį, o apytiksliai 37 proc. - bendrą vidurinį ir profesinį išsilavinimą. Verslo sėkmę, žinoma, lemia ne tik formalusis išsilavinimas, bet ir verslininko asmens savybės. Neturintys aukštojo išsilavinimo yra įkūrę nuosavo verslo įmones ir gana sėkmingai joms vadovauja iki šiol. Gebėjimas gerai orientuotis įvairiose situacijose, intuicija, imlumas informacijai, mokėjimas bendrauti ir didelis atkaklumas buvo ir yra jų verslo sėkmės garantas.

5.3. Verslo sritys ir įmonių charakteristika

6 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal veiklos sritį

Iš pateiktų duomenų matyti, kad dauguma SVV subjektų užsiima prekyba ir paslaugomis.

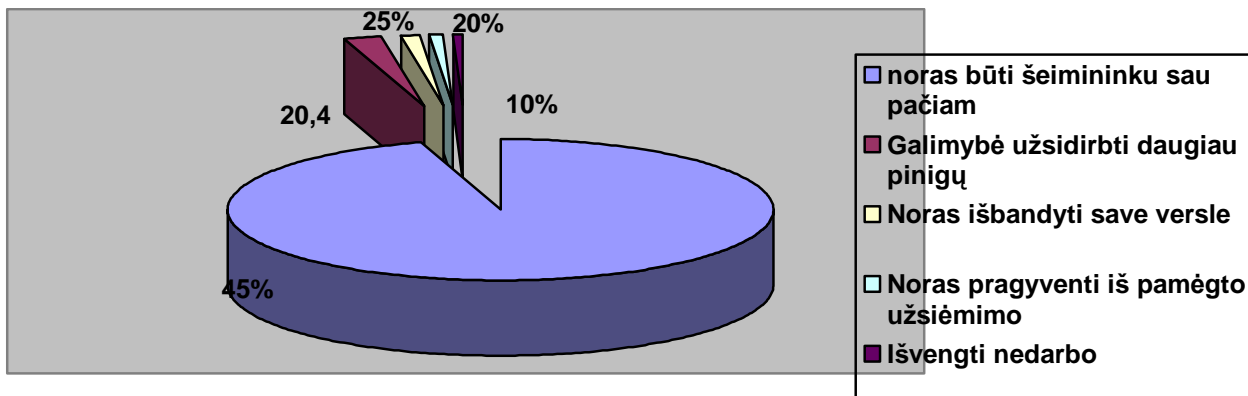

7 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių

Didesnę dalį sudaro įmonės, kurių darbuotojų skaičius siekia nuo 1 iki 10. Mažiausią dalį sudaro įmonės, kurių darbuotojų skaičius siekia nuo 51 iki 250. Kaimiškose rajonuose dominuoja labai smulkios įmonės.

Tyrimo metu nustatyta, kad dauguma verslininkų yra buvę eiliniaisiais darbuotojais. Tik labai mažą dalį mūsų respondentų sudarė verslininkai, kurių ankstesnis užsiėmimas – vadovavimas kitoms įmonėms. Verslo pradžia yra sudėtingas procesas, apimantis keletą etapų. Tai verslo idėjos pagrindimas (rinkos nišos ir prekės ar paslaugos, kuri užpildytų šią nišą, nustatymas), verslininko asmeninių savybių ir verslo organizavimo sąlygų įvertinimas, įmonės juridinės formos parinkimas, verslo organizavimo projekto parengimas, įmonės steigimo dokumentų parengimas ir įmonės registravimas [64].

Vienas iš pagrindinių rodiklių pradedant verslą yra nuodugnus verslo aplinkos išaiškinimas. Turint informaciją apie verslo aplinką ir jai įtaką darančius veiksnius galime sėkmingiau numatyti naujo verslo kūrimo galimybes ir veikiančių įmonių konkurencingumą. Įvairūs SVV verslo tyrimai atskleidė, kad sėkmingą įmonės veiklą lemia trys svarbiausi dalykai: naujos idėjos privalumai, verslininko gebėjimai ir finansinės galimybės. Mūsų respondentai nurodė keletą pagrindinių priežasčių kodėl atėjo į verslą. Tai: noras būti šeiminingu sau pačiam, galimybė užsidirbti daugiau pinigų, noras išbandyti save versle, noras pragyventi iš pamėgto užsiėmimo ir siekis išvengti nedarbo.

8 pav. Verslo pradėjimo priežastys

Iš respondentų atsakymų matyti, kad daugelis verslininkų pradėjo verslą, norėdami tapti patys sau šeimininkais (45 proc.). Dalis jų tikėjo galimybe uždirbti daugiau pinigų. Trečioji priežastis pagal svarbumą – noras išbandyti save versle (25 proc). Reikia pasakyti, kad šis noras jiems nebuvo laikina avantiūra, o veikiau jėgų ir galimybių išbandymas, leidęs sėkmingai vadovauti verslui. Kai kuriuos pradėti savo verslą pastūmėjo neigiamos aplinkybės - noras išvengti nedarbo, kai kurie verslininkai pažymėjo, kad „tai buvo vienintelė galimybė dirbti pagal savo profesiją“.

Kad verslas klestėtų, reikia patirties, socialinių gebėjimų ir finansinių galimybių. Verslo sėkmės veiksniai atspindi 10 pav.

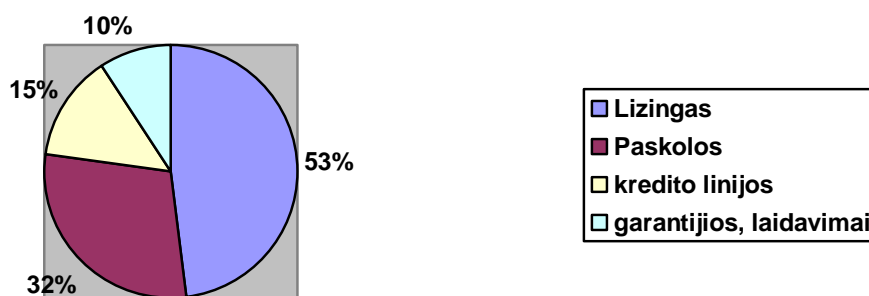
9 pav. Verslo sėkmės veiksniai

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis, Smulkaus ir vidutinių verslo įmonių sėkmės veiksniai, 2006 m. [žiūrėta 2009-03-]. Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155> >.

5.4. Verslo pradžia, raida ir perspektyvos

Pradėdamas verslą verslininkas privalo kaip galima tiksliau paskaičiuoti reikiamų lėšų dydį, tinkamai įvertinti jau turimas ir, esant lėšų trūkumui, pasirinkti lėšų pritraukimo formą ir būdus. Galimi įvairūs verslo finansavimo būdai bei finansavimo šaltinių deriniai, panaudojant ne tik nuosavas, bet ir skolintas lėšas, o turint galimybę, ir panaudojant savivaldybių fondų paramos lėšas. Kokias lėšas savo įmonės veiklai finansuoti panaudojo tyrime dalyvavę verslininkai parodyta 11 pav.

Respondentai nurodė, kad pačiomis opiausiomis problemomis lieka nepalanki mokesčių sistema ir įstatymai. Tyrimo metu pastebėta, kad finansinės paramos labiausiai nori tie verslininkai, kurie savo verslą yra neseniai pradėję.

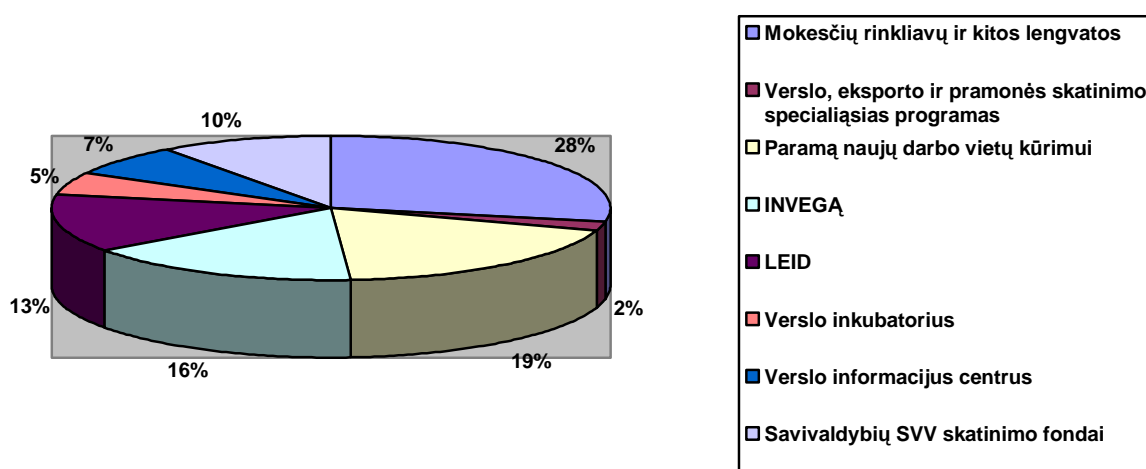

10 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal finansavimo šaltinius

Pradedantiems savo verslą dažniausiai trūksta elementarių praktinių žinių: apie verslo steigimą ir jo valdymą, įvairias finansines subtilybes. Orientuotis verslo aplinkoje ir spręsti problemas padeda įvairios institucijos, teikiančios informaciją, konsultavimo ir mokymo paslaugas bei kitokią pagalbą verslininkams. Mūsų atlikta apklausa parodė, kad daugelis verslininkų linkę daugiau konsultuotis su draugais ir šeima nei specialiomis institucijomis. Tačiau jau daugėja verslininkų, kurie kreipiasi į atsakingas institucijas, kurios galėtų padėti, steigiant ir plėtojant verslą.

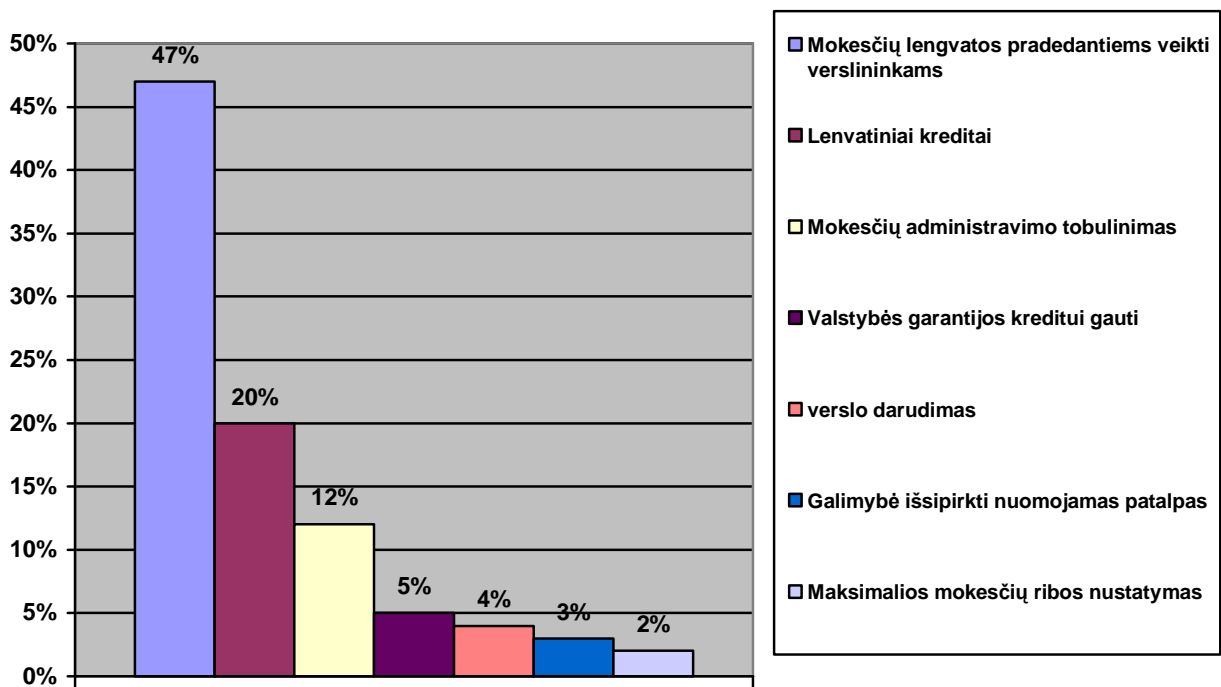
Net 55 proc. apklaustų verslininkų svarbiausia kliūtimi, steigiant įmonę, paminėjo sunkumus susijusius su verslo finansavimu. Antroje vietoje, jų nuomone, yra sunkumai, atsiradę ieškant tinkamų patalpų ir kvalifikuotos darbo jėgos. Po to seka sunkumai, susiję su teisiniais bei administraciniais

reikalavimais – 15 proc. Mažiausiai problemų verslininkai turėjo gaunant sutuoktinio ir šeimos palaikymą, įkainojant prekes ir paslaugas ir naudojantis informacinėmis technologijomis. Europos sąjungoje smulkieji verslininkai didžiausia problema, pradedant verslą, laiko teisinius administracinius reikalavimus, ryšių užmezgimą su užsakovais, finansavimo problemas ir galimybę būti vieninteliu steigėju [60].

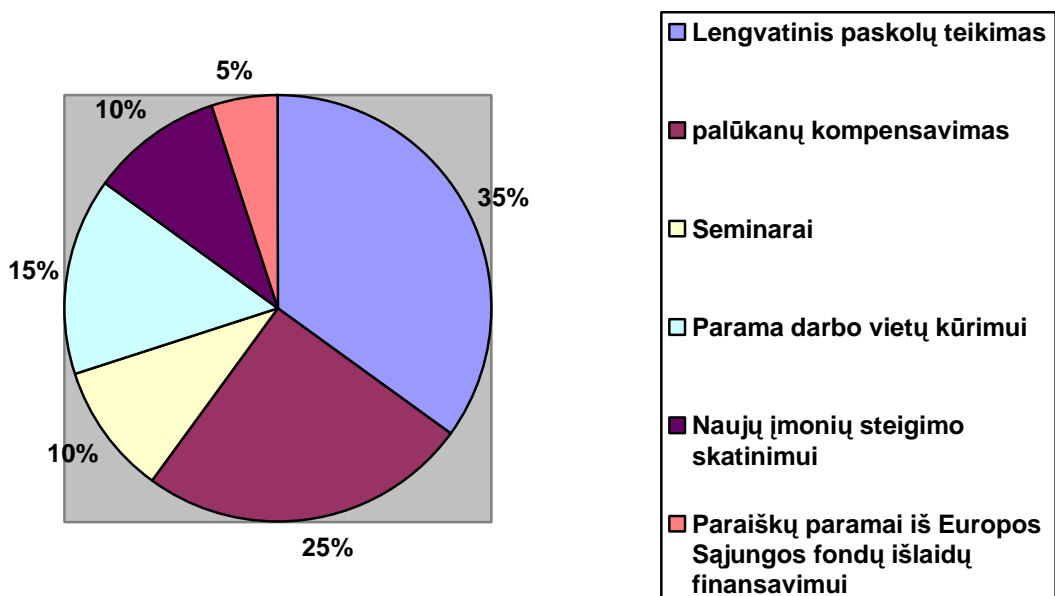

11 pav. Valstybės teikiama parama smulkiam ir vidutiniam verslui

Tyrimo metu nustatyta, kad daugelis verslininkų gerai išmano apie įvairias mokesčių lengvatas. Smulkieji verslininkai žino ir kitas institucijas, galinčias suteikti paramą, plėtojant verslą, tačiau apie jų veiklą beveik nieko negalėjo paaiškinti, nes su minėtomis institucijomis jiems neteko susidurti. Respondentai pažymėjo, kad svarbų vaidmenį verslo plėtrai vaidina ir lengvatiniai kreditai.

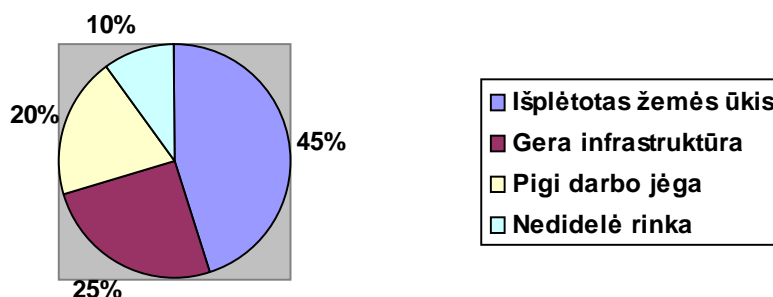

12 pav. Verslininkų nuomonė apie paramos galimybes smulkiam ir vidutiniam verslui

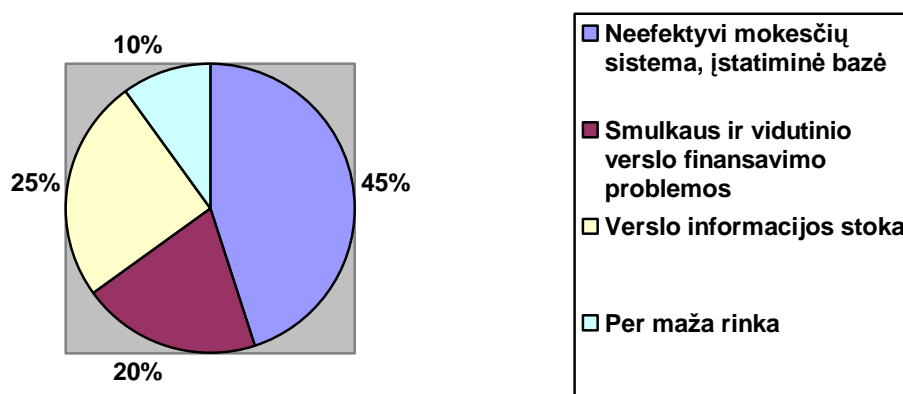
13 pav. Pakruojis rajono savivaldybės paramos fondo panaudojimo kryptys

Iš gautų duomenų matyti, kad daugelis verslininkų yra pasinaudoję lengvatinėmis paskolomis (35 proc.). Nemaža dalis pasinaudojusi yra ir palūkanų kompensavimu (25% proc.). Daugelis respondentų nurodė, kad valstybės paramos gavimo procedūros yra sudėtingos, trūksta informacijos apie valstybės SVV įmonėms teikiamas pagalbos formas.

14 pav. Privalumai vystant verslą Pakruojis rajone

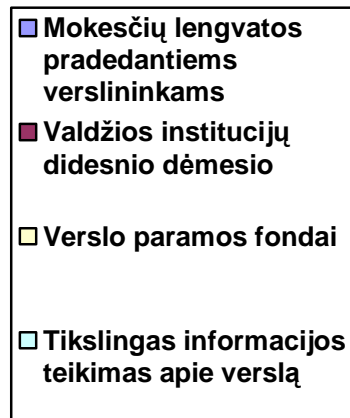
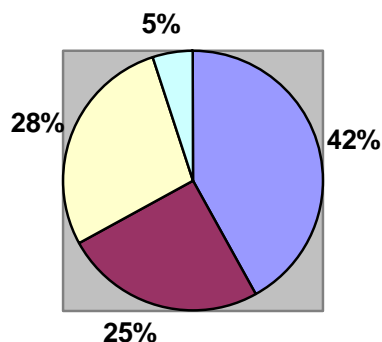
Dauguma apklaustųjų verslininkų nurodė, kad pagrindinis Pakruojis savivaldybės teritorijos privalumas yra išplėtotas žemės ūkis, išvystyta infrastruktūra bei pigi darbo jėga ir nedidelė, aštria konkurencija nepasižyminti rinka.

15 pav. Trūkumai kuriant verslą Pakruojis rajono savivaldybės teritorijoje

Daugelis verslininkų svarbius trūkumus plėtojant arba kuriant verslą laiko, neefektyvią mokesčių sistemą, verslą reglamentuojančius įstatymus, finansavimo galimybes. Tyrimo metu

pastebėta, kad verslo atstovams vis dar trūksta informacijos apie teikiamas Pakruojo rajono savivaldybės, verslo informacijos centro paslaugas.

16 pav. Pakruojo rajono savivaldybės pagalba SVV verslo gerinimui

Didesnė dalis respondentų teigė, kad naudingiausia būtų, jei verslininkams būtų garantuotos mokestinės lengvatos pradant verslą. Verslininkai norėtų didesnio valdžios institucijų dėmesio ir paramos.

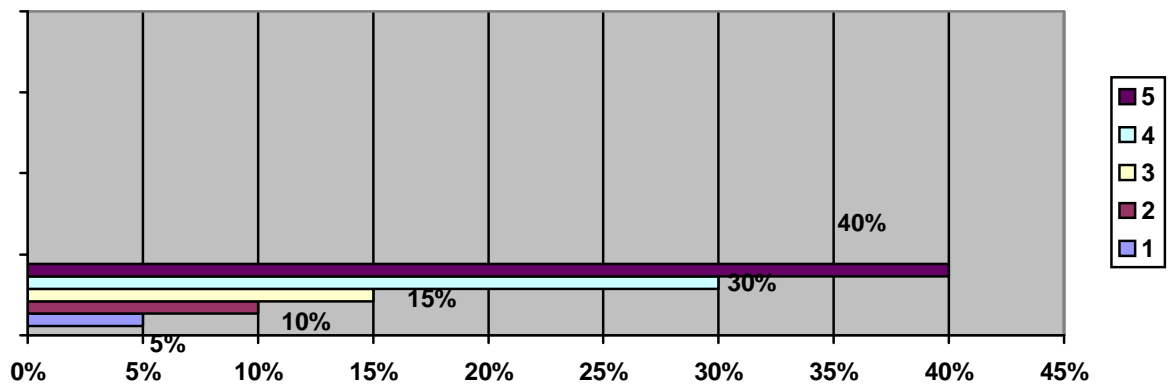
21 lentelė

Smulkaus ir vidutinio verslo kliūtyms Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje

(Procentais nuo respondentų atsakymų; 1 - nesvarbu; 5 - labai svarbu)

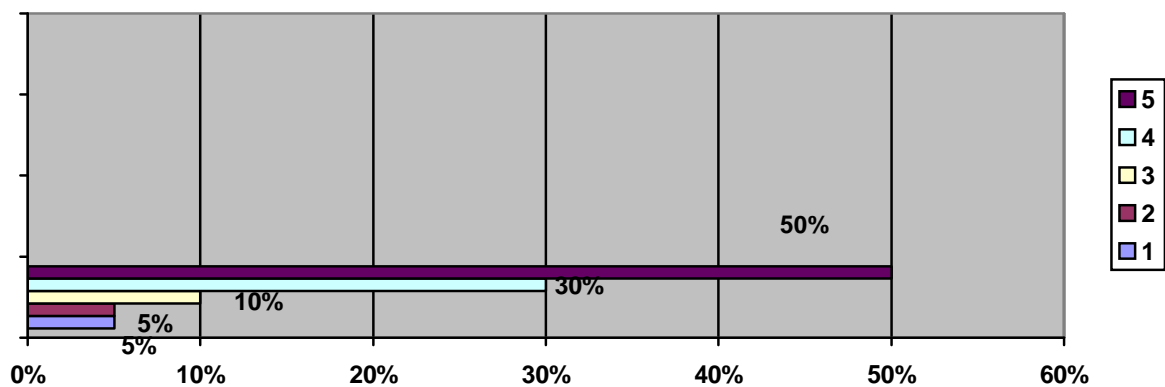
Eil. Nr.	Kliūtyms verslui	1	2	3	4	5
1	Sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka	0	1	24	25	50
2	Dideli mokesčiai verslo pradžioje	0	2	5	43	50
3	Nepakankama darbuotojų kvalifikacija	0	15	30	10	45
4	Nepakankamas darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas	0	20	30	20	30
5	Sunku apsaugoti įmonę nuo išorės pavojų (vagysčių, gaisrų ir kt.)	0	25	26	30	19
6	Sudėtinga privalomos buhalterinės apskaitos	2	15	30	28	25

	tvarka					
7	Sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai	0	2	3	10	85
8	Reguliuojamoji ir administracinė našta	4	25	26	20	25
9	Valdymo kompetencijos stoka	2	15	28	15	40
10	Korupcija valdžios institucijose	1	10	11	14	64
11	Personalo išlaikymo kaštai	3	15	30	12	40
12	Nemokūs arba vėluojantys mokėti užsakovai	0	5	35	20	40
13	Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir panašiai	4	30	35	21	10

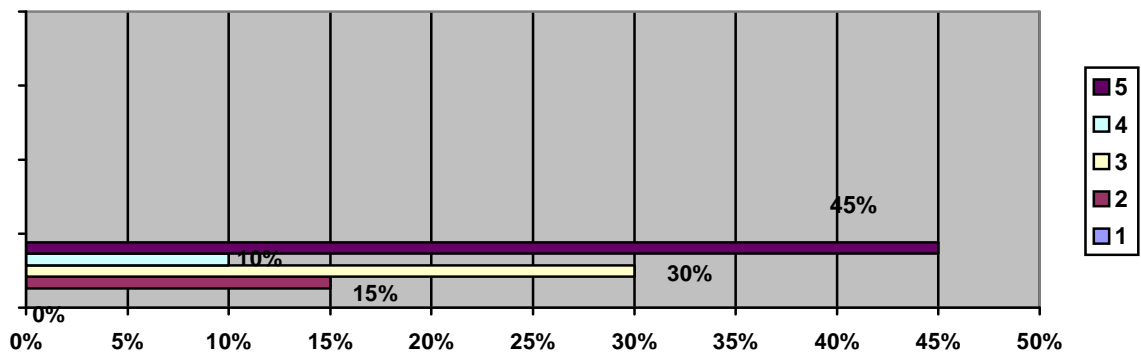
17 pav. Sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka

Dokumentų išdavimas ir tvarkymas užima daug laiko, įvairūs administraciniai reikalavimai sukelia nemažai kliūčių, todėl daugelis apklaustų verslininkų pažymėjo, kad dokumentų tvarkymas tampa rimta kliūtimi norint įkurti įmonę.

18 pav. Dideli mokesčiai verslo pradžioje

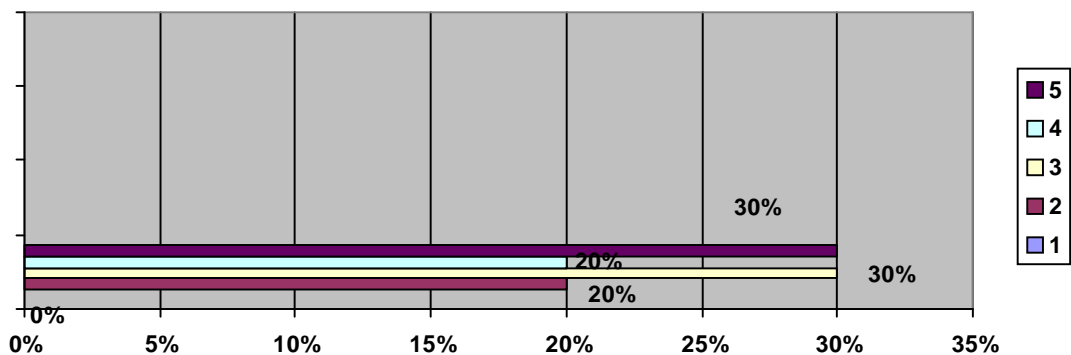
Iš gautų duomenų matyti, kad ši problema (dideli mokesčiai verslo pradžioje) yra taip pat labai aktuali. 50 proc. respondentų pagal svarbumą ją pažymėjo 5 balais. Dabartinė situacija verslininkams kelia baimę, nes dar nėra galutinai aišku kokia bus mokesčių sistema.

19 pav. Nepakankama darbuotojų kvalifikacija

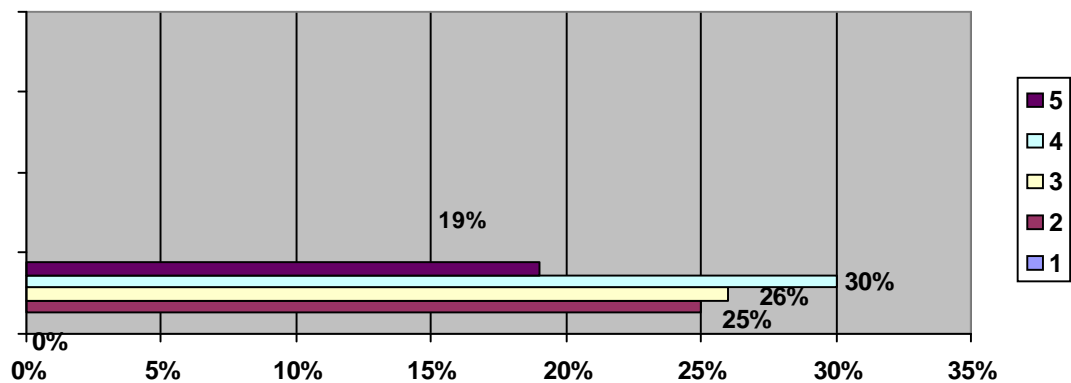
Atlikti tyrimo duomenis rodo, kad 45 proc. respondentų sutinka, kad darbuotojų kvalifikacija yra svarbi, norint kad verslas ne tik teiktų pelną, bet ir užtikrintų įmonės ateitį bei plėtros galimybes. Daugelis verslininkų teigė, kad dabar, kai Lietuvoje yra prasidėjusi krizė reikia būtinai investuoti į žmogiškąjį kapitalą, mokymus, nes tai visada atsiperka.

Statistikos departamento atlikti tyrimai 2006, 2007, 2008 m. parodė, kad Lietuvos valstybėje, smulkiems ir vidutiniams verslininkams, svarbiausia problema išlieka kvalifikuotos darbo jėgos suradimas ir išlaikymas. [64] Lietuvos statistikos departamento atliktame tyrime pažymėta, kad norint pritraukti ir išlaikyti esamus kvalifikuotus darbuotojus, verslininkams tenka didinti jų darbo užmokestį, tai turi neigiamos įtakos įmonės finansinei būklei, nes didėja produkto ar paslaugos savikaina, vadinasi ir kaina, dėl to mažėja įmonės konkurencingumas.

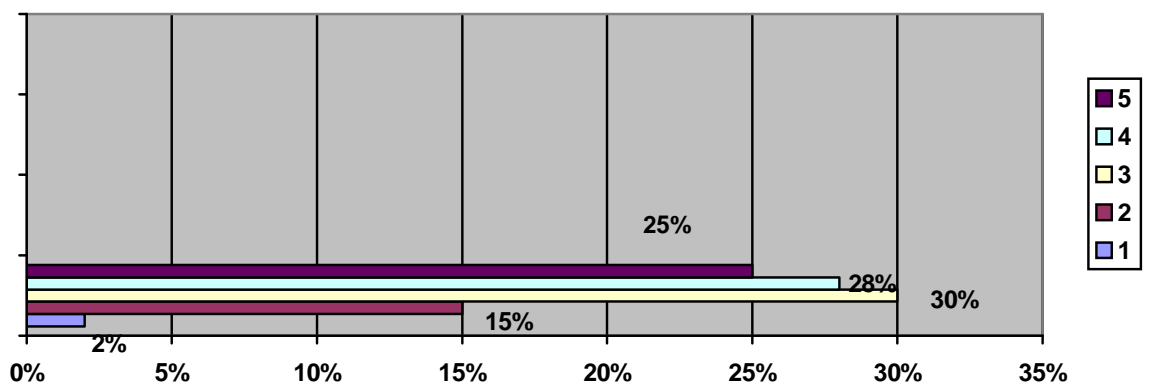
20 pav. Darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas

Darbuotojų darbštumą ir sąžiningumą įmonių savininkai įvardino kaip svarbią priežastį plėtojant verslą. Svarbu paminėti, kas respondentai darbuotojų darbštumą ir sąžiningumą gretino su darbuotojų kvalifikacija.

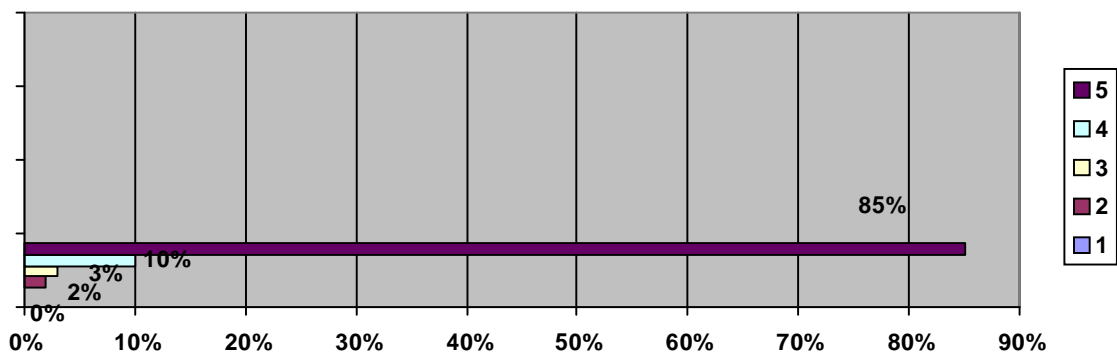
22 pav. Įmonės apsaugos problemos (vagystės, gaisrai)

Tyrimo metu respondentai paminėjo, kad verslo apsaugos problemos jau nebėra labai rimta priežastis, nes yra tam tikros įmonės, kurios rūpinasi saugumu. Todėl tik 19% verslininkų įvardijo kaip svarbią kliūtį, siekiant apsaugoti įmonę nuo išorės problemų (vagysčių, gaisrų), kuriant verslą.

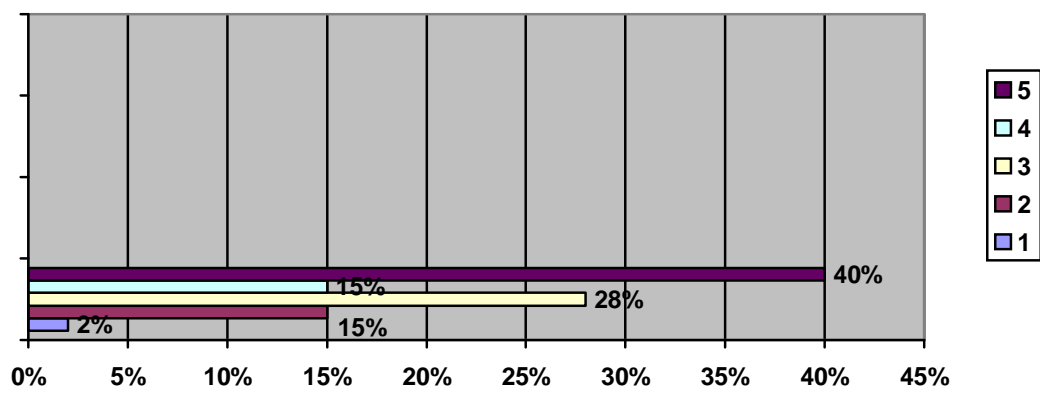
23 pav. Sudėtinga privalomos buhalterijos apskaitos tvarka

Atlikto tyrimo metu daugelis respondentų pažymėjo, kad buhalterinės apskaitos reikalavimai yra sudėtingi, tačiau yra organizuojami įvairūs kursai, seminarai, kurie padeda išspręsti šią problemą.

24 pav. Sunku gauti paskolą smulkios ir vidutinės įmonės verslo plėtrai

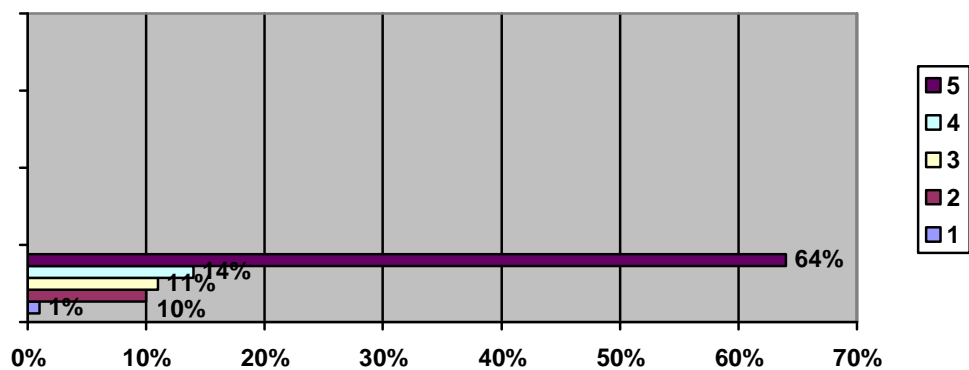
Daugelis respondentų teigė, kad ši kliūtis (sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai) yra labai svarbi norint pradėti savo verslą arba jį plėsti. Siekiant gauti banko kreditą reikia užstatyti turimus piniginius indėlius, vertybinius popierius, nekilnojamąjį turtą su žemės sklypais arba įmonės įrangą, produkciją sandėliuose ir kita. Turint tik verslo idėją, nedidelę nuosavo kapitalo dalį ir žmoniškuosius išteklius, gauti iš banko paskolą tampa labai sudėtinga. Palankesnės sąlygos gauti mikrokreditus buvo suteiktos įmonėms, vykdančioms verslo veiklą plėtotiniuose regionuose – Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos apskričių savivaldybių teritorijose. Jos gavo 35 proc. mikrokreditų lėšų. [65]. Aktyviausiai galimybę gauti mikrokreditus pasinaudojo Vilniaus, Šiaulių,

Klaipėdos, Alytaus apskrityse veikiančys smulkaus ir vidutinio verslo subjektai.

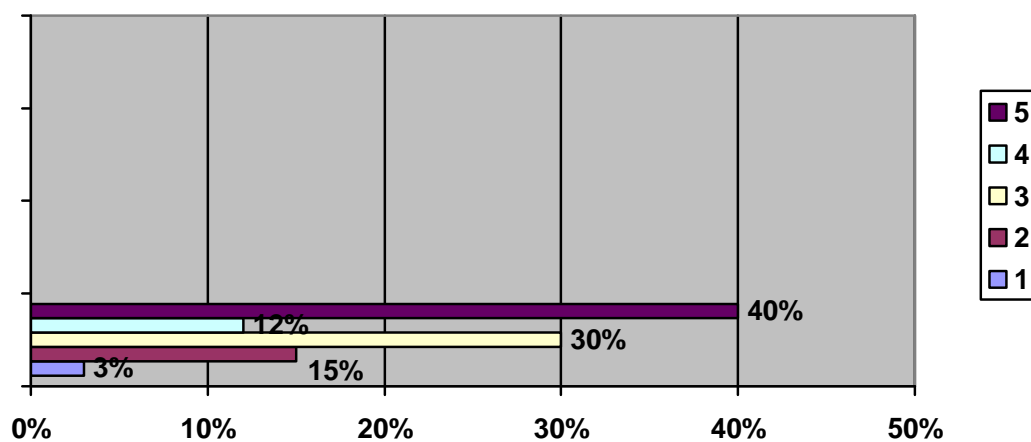
26 pav. 25 pav. Valdymo kompetencijos stoka

Respondentai (40 proc.) teigė, kad verslo valdymas ir jo išmanymas verslo steigimui ir jo plėtojimui yra ypatingai svarbūs. Geras verslo valdymas padeda išlikti ir sėkmingai konkuruoti rinkoje.

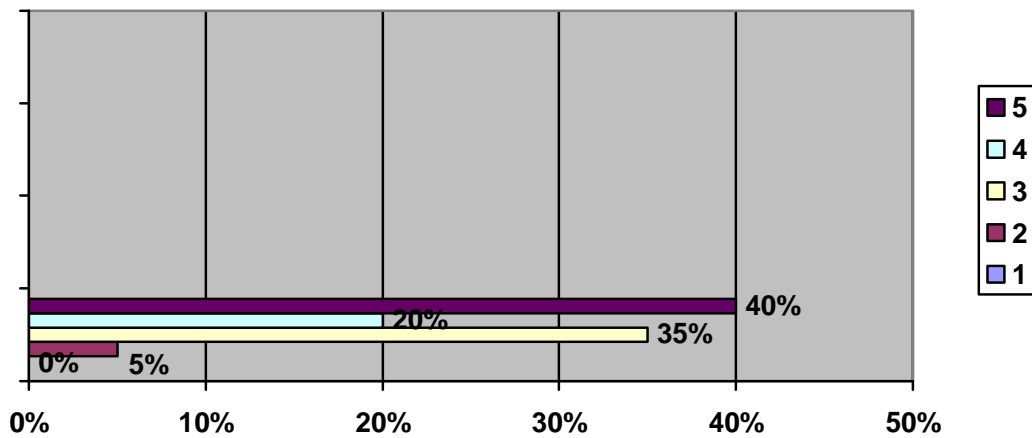
26 pav. Korupcija valdžios institucijose

Šiai kliūčiai „korupcija valdžios institucijose“ smulkieji ir vidutinieji verslininkai skyrė net 64%, tai parodo šios problemos rimtumą, kuriant savo verslą. Respondentai teigė, kad tvarkydami dokumentus dėl įmonės steigimo buvo susidūrę su korupcijos elementais.

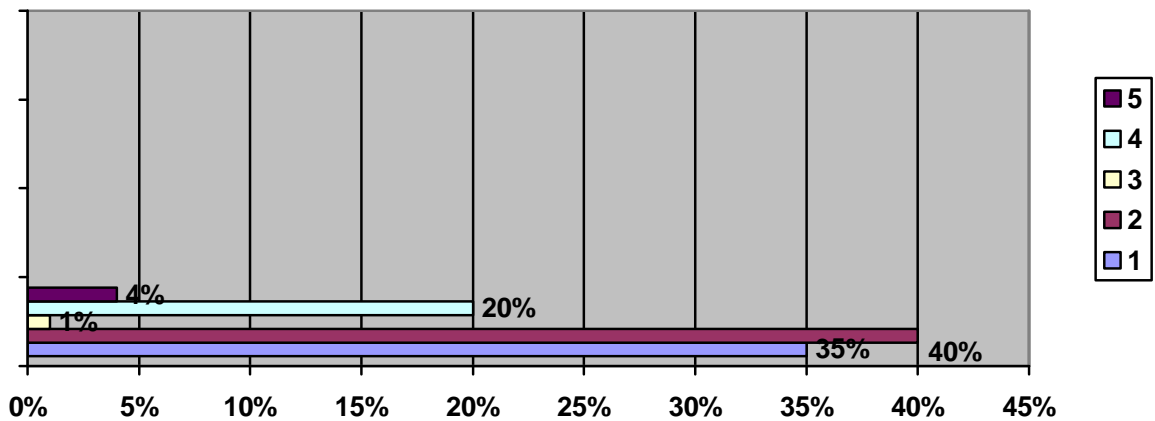
27 pav. Personalo išlaikymo kaštai

Daugelis verslininkų pažymėjo (40 proc.), kad personalo išlaikymas, jeigu jis yra brangus stabdo verslo plėtrą, tačiau žmogiškas kapitalas yra labai reikalingas ir į jį investuoti visada verta.

28 pav. Nemokūs arba vėluojantys mokėti užsakovai

Respondentai pažymėjo, kad su šia problema (nemokūs arba vėluojantys sumokėti užsakovai) dažnai susiduriantys. Užsakovų nemokumas stabdo verslo eigą. 40 proc. apklaustų verslininkų nurodė, kad ši problema yra svarbi ir verslui užsakovų nemokumas sukelia nemažai kliūčių. 1 proc. respondentų nurodė, kad tai nedaro jokios įtakos.

29 pav. Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir panašiai

Ši iškelta problema „neigiamas vietos gyventojų požiūris- pavydas“ daugiau kelia emocinį neįtikėjimą nei tampa rimta kliūtimi verslui plėtoti. Nemaža dalis respondentų (35 proc.) pažymėjo,

kad šiai problemai jie visiškai neskiria dėmesio, 4 proc. apklaustų verslininkų įvertino šią problemą pagal svarbumą 5 balais, kaip svarbią kliūtį verslui kurti ir plėtoti.

23 lentelė

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Galima įkurti
18	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras	12%
19	Automobilių remonto dirbtuvės	-
20	Buitinės technikos remonto dirbtuvės	5%
21	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	4%
22	Stalių dirbtuvės	2%
23	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	10%
24	Kirpykla	-
25	Siuvykla	-
26	Pirtis	-
27	Valgykla, kavinė, užkandinė	2%
28	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba	
29	Vaikų ir paauglių papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	3%
30	Senelių ir neįgaliųjų globos namai	-
31	Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos centras	2%
32	Biblioteka – skaitykla, kultūros centras	-
33	Sporto centras	-
34	Privatus vaikų darželis	-
35	Privati mokykla	-
36	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	42%
37	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	18%

Apklausti respondentai nurodė, kad dabar palanku būtų plėstis ir kurtis žemės ūkio produkcijos

perdirbimo įmonėms (42 proc.), 18 proc. respondentų teigė, kad būtų naudinga kurti žemės ūkio produktų parduotuves ir turgavietes, 12 procentų respondentų pažymėjo, kad dabar gerai būtų atgaivinti senuosius amatus. Tačiau jau kiekvienoje srityje pastebimas tam tikras sąstingis ir prognozuoti kurioje srityje verslas gali klestėti yra sudėtinga.

Išanalizavus apklausos duomenis matyti, kad svarbiausios kliūtys plėtojant smulkųjį verslą Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje yra finansavimo problemos, neefektyvi mokesčių sistema, įstatyminė bazė, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Tyrimo metu paaiškėjo, kad Pakruojo savivaldybės teritorijoje smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai trukdo nedidelė rinka, maža gyventojų perkamoji galia. Tačiau smulkaus ir vidutinio verslo plėtra galima šiose srityse: žemės ūkyje, paslaugų sektoriuje, kuris nėra išplėtotas kaimo vietovėse, turizmo sektoriuje.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

IŠVADOS:

1. Teorinių šaltinių analizė ir mūsų atlikti tyrimai rodo, kad smulkusis ir vidutinis verslas yra kiekvienos valstybės prioritetas, nes jis ženkliai prisideda prie ekonomikos augimo ir jos gerbuvio. SVV geba prisitaikyti prie įvairiausių situacijų, rasti nišas konkurencingoje rinkoje, nebijo naujovių, nuolat auga, keičiasi ir tobulėja. Tačiau smulkaus ir vidutinio verslo plėtra neįmanoma be valstybės palaikymo.

2. Mūsų atliktas smulkaus ir vidutinio verslo tyrimas Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje atskleidė tokias pagrindines šios srities problemas:

1) smulkieji ir vidutinieji verslininkai, steigdami įmones, dažniausiai susiduria su finansavimo problemomis;

2) SVV įmonių steigėjams trūksta informacijos apie valstybės teikiamos pagalbos formas ir jos gavimo sąlygas;

3) nemaža dalis verslininkų teigė, kad buvo sunku rasti tinkamų darbuotojų, bei susidoroti su teisiniais ir administraciniais reikalavimais, pradėdant savo verslą. Tai rodo, kad parama smulkaus verslo plėtrai reikalinga visose jo veiklos stadijose: tiek kūrimosi, tiek plėtros.

4) Tyrimo metu nustatyta, kodėl smulkieji verslininkai pačia svarbiausia problema, steigiant verslą, laiko finansavimo sprendimų pasirinkimą. Jiems trūksta informacijos apie siūlomas finansavimo

paslaugas. Dauguma SVV verslininkų neturi finansinei veiklai organizuoti reikiamo išsilavinimo. Veiksmingas paramos verslui modelis gali būti sukurtas tik tuo atveju, kai bus optimaliai patenkinti tokie įmonių poreikiai: kapitalo, informacijos, žinių, įgūdžių bei patirties ir verslo aplinkos.

3. Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje smulkusis ir vidutinis verslas turi nemažai privalumų. Tai išplėtotas žemės ūkis, išvystyta infrastruktūra, pigi darbo jėga, nedidelė konkurencija, mažai urbanizuotas kraštovaizdis, didelis rekreacinių ir kitų gamtinių išteklių potencialas.

4. Tyrimo metu nustatytos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros galimybės. Šis verslas savo nišas gali atrasti šiose srityse: netradicinės žemdirbystė, žemės ūkio produkcijos perdirbimo galimybės, turizmo sektorius, buitinių ir kitų paslaugų sektorius kaimo vietovėse. Todėl Pakruojo rajone smulkusis ir vidutinis verslas turi pakankamai sąlygų augti ir plėtotis.

REKOMENDACIJOS

4. Smulkioms ir vidutinėms įmonėms, kurios savo veiklą vykdo arba ketina vykdyti mažiau išsivysčiusiuose Lietuvos regionuose, turėtų būti supaprastintas įmonės steigimas, verslo pradžia reglamentuojančios procedūros bei sumažintas steigimo mokestis. Turėtų būti panaikinti verslo plėtrą ribojantis ir trukdantis nereikalingi teisiniai, biurokratiniai barjerai. Valstybė ir jei atstovaujančios institucijos turėtų išplėsti lengvatinių paskolų teikimą, garantuoti palūkanų dengimą 50 % arba 100%., garantijų suteikimas įmonėms, kurios ketina imti paskolą.
5. Pakruojo rajono savivaldybė, kuri teikia paramą smulkiam ir vidutiniam verslui turėtų skatinti bendradarbiavimą, supratimą tarp smulkių ir vidutinių verslininkų bei savivaldybės darbuotojų, kurie yra atsakingi už verslo plėtrą. Tik tuomet, kai bus žinomos verslininkų problemos, jų interesai bus galima darniai dirbti, siekiant, kad verslas kurtusi arba plėstųsi.

SUMMARY

Alionka Galimova

Small and medium business development in the municipality of Pakruojis District

Master's work

Small and medium business development issues in the municipality of Pakruojis district are examined in Master's work. Small and medium business concept, the legal framework, the prospects in small towns, the form and directions of its support are reviewed in the theoretical part of master's work. Specific problems faced by entrepreneurs starting their own business, have been investigated in the work.

The study showed that entrepreneurs in the municipality of Pakruojis district are facing a variety of financial problems, finding suitable work premises and labor force and legal and administrative requirements. The obstacles that hampered the development of small and medium business were explored in Master's work. The main obstacles are lack of qualifications of staff, insolvent or late paying customers, staff maintenance costs, lack of management competence, corrupt governmental institutions. Practical part of the work was to determine the prospects for small and

medium business in the municipality of Pakruojis district. It appears that this kind of business has a potential to grow in the agricultural sector, tourism, and create a corresponding service network in rural areas.

The formulated scientific hypothesis, that small and medium business in the municipality of Pakruojis district cannot fully uptake the support provided by the state because of lack of information and bureaucratic obstacles, has been confirmed.

LITERATŪRA

Oficialieji dokumentai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. – Žin., 2003, Nr.123-5574.
2. Individuali veikla. [Internete]. Valstybės mokesčių inspekcija. [žiūrėta 2009-03-12]. Prieiga per internetą:< <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=101421>>.
3. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. – Žin., 2002, Nr. 73-3085.
4. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. – Žin., 2003, Nr.112-4991.
5. Įstatymo naujovės smulkaus ir vidutinio verslo subjektams [žiūrėta 2008-06-17]. Prieiga per internetą:< <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/37/1/0/4/article/26>>.
6. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko įsakymas Nr.373 „Dėl pranešimo apie nuolatinio Lietuvos gyventojų veiklos pradžią, šio gyventojų veiklos vykdymo pažymos, taip pat nenuolatinio Lietuvos gyventojų nuolatinės bazės įregistravimo Lietuvoje pažymos išdavimo taisyklių bei su tuo susijusių formų patvirtinimo“. -

Žin., 2003, Nr.1-31

7. Individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšys, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“ (Žin., 2002, Nr. 112-4992; 2008, Nr. 53-1972).
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.1976 „Dėl gyventojų, įsigijusių verslo liudijimus, buhalterinės apskaitos“. - Žin., 2002, Nr.120-5408.
9. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr.1K-040 “Dėl gyventojų, besiverčiančių individualia veikla (išskyrus gyventojus, įsigijusius verslo liudijimus), buhalterinės apskaitos taisyklių patvirtinimo”. - Žin., 2003, Nr.18-785.
10. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr.415 „Dėl gyventojų, įsigijusių verslo liudijimą, pajamų ir išlaidų apskaitos žurnalo formos ir jo pildymo tvarkos patvirtinimo“. - Žin., 2002, Nr.127-5760.
11. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija patvirtinta LRV 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 575 (Žin., 2005, Nr. 66-2370).
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.1104 “Dėl Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 metų strateginių krypčių aprašo ir Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2005-2008 metų priemonių aprašo patvirtinimo”. – Žin., 2005, Nr.126-4491
13. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas. – Žin., 2002, Nr.105-4689.
14. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, 2007 m. gruodžio 12d., 6 str., (Žin., 2007, Nr. 132-5354)
15. Lietuvos Respublikos ūkininkų ūkio įstatymo pakeitimo įstatymas. – Žin., 2002, Nr.123-5537.

Moksliniai leidiniai ir straipsniai

24. Adomaitienė, R. Šilingienė, V. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo skatinimas. [Internete]. [žiūrėta 2009-0203]. Prieiga per internetą:< <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/12/6.pdf>
25. Adamonienė, A., Makutėnienė, D., Trifonova, J. Smulkaus ir vidutinio verslo kaimo vietovėse finansavimo galimybės ir ypatumai. [Internete] Žiūrėta [2008-12-05]. Prieiga per internetą:< <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/14/5.pdf>>.

26. Aleksandravičius, A, Atkočiūnienė, V, Albekraitė, D. Tradicinių amatų situacija Lietuvoje ir jų plėtros galimybės. [Internete]. Žiūrėta [2009-02-03]. Prieiga per internetą:<
<http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/12/24.pdf>>
27. Bartkus, E., V.(2007). Smulkaus ir vidutinio verslo vadyba. Vilnius: Vilniaus universitetas.
28. Baršauskas, P. (2003). Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. – Kaunas: Technologija.
29. Bendikienė, D. Smulkaus verslo skatinimo formos Lietuvoje. (2000). *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 30. Šiaulių universitetas.
30. Dapkus, R., Šivickas, G., Štreimikienė, D. Parama smulkiam ir vidutiniam verslui efektyvumo vertinimas. [Internete] Žiūrėta [2008-12-12]. Prieiga per internetą:
<<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/80/84-102.pdf>>.
31. Grakauskas, E. (2004). Ūkininko ūkio teisinis statusas. [Internete] Teisė. [žiūrėta 2008 06 15]. Prieiga per internetą:< <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/50/straipsniai/str4.pdf>>.
32. Garuckas, R., Jatuliavičienė, G. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemos ir perspektyvos Lietuvos regionuose [žiūrėta 2008-05-05]. Prieiga per internetą:<
<http://www.vtvk.lt/files/835.pdf>>
33. Garuckas, R., Jatuliavičienė, G., Kučinskienė, M.(2007) Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo analizė Europos sąjungos kontekste. *Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai*. Nr. 42
34. Gineitienė, Z. (2005). Verslo kūrimas ir valdymas. Vilnius: Rosma.
35. Gurevičius, J. Kūrybiškumas plėtojant inovacijas SVV. [Internete]. Žiūrėta [2008-12-06]. Prieiga per internetą:<
http://www.inovacijos.lt/get_file.php?file=L2hvbWUvbGljX2x0L3d3dy92YWVmbS9tX2ZpbGVzL3dmaWxlc9maWxlMTguZG9jO2twaXN2di5kb2M7Ow==>.
36. Jasaitis, J. (2008) Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos įgyvendinimas strateginio planavimo procese. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 10 (1)
37. Jasaitis, J., Dužinskas, R., Ratkevičienė. Ūkinės veiklos skatinimas kaimiškose vietovėse: lūkesčiai ir galimybės. [Internete]. Žiūrėta [2008-10-10]. Prieiga per internetą:<
http://www.laei.lt/konf_070327/ppt/Duzinskas.pdf>.
38. Jasaitis Jonas, Ratkevičienė Valentina. Vietinės ūkinės veiklos įvairinimo kaimo vietovėse šiuolaikinių galimybių tyrimas. // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 1(10),

64-81 p.

39. Jasaitis Jonas. Neurbanizuotų vietovių plėtra. // Kompetencijos. Šeima. Karjera. Mokslo darbų rinkinys, p. 107-126. - ARX Baltica, Vilnius, 2008.
40. Дужинскас Раймундас, Ясайтис Йонас. Существенные преобразования экономической деятельности и структуры населения – основные предпосылки регионального планирования. Региональный Вестник (Regionālais ziņojums - Regional Report), сборник научных статей. Даугавпилский Университет, Латвия, 2008, с. 51-61.
41. Savanevičienė, A. (1998). Smulkaus verslo kūrimo ir vystymo skatinimo galimybės ir problematika. *Ekonomika ir vadyba*. Kauno technologijos universitetas.
42. Kličius, A. (1995) Verslo raida: rezultatai ir problemos. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
43. Lukošius, S., Žibaitis, E., Tamošiūnas, T. (2003). Šiaulių apskrities smulkaus ir vidutinio verslo įmonių skaičiaus dinamikos lyginamoji analizė. *Jaunujų mokslininkų darbai*. Nr.1
44. Lubokienė, I. (2003). Sociologinių tyrimų metodika. Kaunas: Technologija.
45. Simonavičienė, Ž (1998). Smulkaus ir vidutinio verslo vystymosi problemos Lietuvoje. *Ekonomika ir vadyba*. Vilniaus universitetas, Kauno humanitarinis fakultetas.
46. Simanavičienė, Ž. Kilijonienė, A. (2004). Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas Europos Sąjungos kontekstu. *Ekonomika*, 67 (2).
47. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kaimo vietovėse strategija ir priemonės. Kaunas: 2004 m. [Internete] Žiūrėta [2009-02-03]. Prieiga per internetą: < <http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/2.pdf> >
48. Stripeikis, O., Žukauskas, P. (2004) Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvoje ir ES rinkose. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 31. p. 210
49. Sūdžius, V. (2001). Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas; Vilnius. Kronta leidykla.
50. Svetikas, A. (2006). Verslo veiklos problemos ir perspektyvos Lietuvoje. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*. Nr. 3.
51. Štreimikienė, D. (2000). *Teoriniai regionų plėtros aspektai*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Kaunas: VDU.
52. Pačėsa, N. (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros tendencijos – naujos ekonomikos pradžia? *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 22. p.203
53. Račys, A. (2002). Ką reikia žinoti turinčiam patentą (verslo liudijimą). Vilnius: Pačiomis

54. Zueli Huang, Alan Brown. (1999) An Analysis and Classification of Problems in Small Business. *International Small Business Journal*.
55. Žukauskas, R., S. (2002). Smulkaus ir vidutinio verslo strateginės kryptis [žiūrėta 2008-06-19]. Prieiga per internetą: < <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z1/1648-2603-2006-nr1-71.pdf>>. P. 71

74. Kiti medžiaga

75. Akcinė bendrovė. [Internete]. Įmonių steigimas. [žiūrėta 2008-04-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.imoniusteigimas.eu/akcine-bendrove.html>>.
76. Burbulienė, R. Įstatymo naujovės smulkaus ir vidutinio verslo subjektams. [Internete] Žiūrėta [2008-12-12]. Prieiga per internetą: < <http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/142/1/0/1/article/4791>>.
77. Individuali įmonė. [Internete]. Sutartys. [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.sutartys.lt/page/91>>.
78. INVEGA teikiamos paslaugos. [Internete]. INVEGA. [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.invega.lt/content/blogsection/1/11/>>.
79. Įregistruotų įmonių pasiskirstymas pagal įmonių teisinės formas ir įmonių dydžius 2008 01 01 [Internete]. Statistikos departamentas. Verslo statistika. Smulkus ir vidutinis verslas [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>>.
80. Leidiniai. Parama verslui [Internete] Žiūrėta [2008 10 30]. Prieiga per internetą: < <http://www.pakruojovic.lt/index.php?-1212441403>>.
81. Nacionalinis plėtros institutas. Ar pakankamas dėmesys skiriamas smulkiam ir vidutiniam verslui. 2006-03-21 [žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: < http://209.85.135.104/search?q=cache:L9GwMAG-Xh0J:www.npi.lt/site/Failai/File/EEK_SVV_galutine_ilga.doc+smulkus+ir+vidutinis+verslas&hl=ru&ct=clnk&cd=206&gl=lt>.
82. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo būklė [žiūrėta 2008-06-17]. Prieiga per internetą: < http://www.manager.lt/karjera/literatura/svv/smulkaus_ir_vidutinio_verslo_bukle_2005.pdf>.
83. Pakruojo rajono savivaldybės strateginis planas. [Internete]. Žiūrėta [2009-01-15]. Prieiga per

- interneta;< <http://www.pakruojis.lt/index.php?-1047833184>>.
84. Pakruojo rajono savivaldybės taryba sprendimas dėl Pakruojo rajono smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo fondo nuostatų patvirtinimo. 2008 02 28. [Internete] Žiūrėta [2008 11 17]. Prieiga per internetą:< <http://www.pakruojovic.lt/index.php?-1990494398>>.
85. Programos ir strategijos. 2007 m. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008m. Strateginių kryptių ir smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2005-2008 metų įgyvendinimo priemonių ataskaita [žiūrėta 2008-05-07]. Prieiga per internetą:< <http://www.ukmin.lt/lt/svv/teisine-aplinka/programos.php>>.
86. Savivaldybės parama. SVV rėmimo fondas – verslo plėtrai [žiūrėta 2008-005-04]. Prieiga per internetą:< <http://www.pakruojovic.lt/index.php?-2018217025>>.
87. Snaglaudos skatinimo veiksmų programa. [Internete]. Žiūrėta [2008-09-15]. Prieiga per internetą: <
http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/RPD/Vietine_pletra_Situacijos_analize_ir_tendencijos_SSGG_analize.doc>.
88. Smulkaus ir vidutinio verslo rodikliai. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal apskritis ir įmonių dydžius 2007 m. [žiūrėta 2008-06-18]. Prieiga per internetą:< <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>>.
89. Smulkaus ir vidutinio verslo samprata ir kriterijai, lengvatos, privalumai ir trūkumai. [Internete]. Žiūrėta [2008-12-19]. Prieiga per internetą:< http://www.katrim.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=45>.
90. Smulkaus ir vidutinio verslo sėkmės veiksniai Lietuvoje ir kitose ES šalyse 2007 m. [Internete]. Statistikos departamentas. Smulkus ir vidutinis verslas. [žiūrėta 2009-03-05]. Prieiga per internetą:< <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2155>>.
91. Smulkiam verslui trūksta mikrokreditų. *Valstybės žinios* 2007-12-20
92. Smulkiojo ir vidutinio verslo sąlygos. [Internete]. Statistikos departamentas. [žiūrėta 2009-03-12]. Prieiga per internetą:< <http://www.ukmin.lt/lt/svv/verslotyrimu/>>.
93. Statistikos departamentas. Smulkių ir vidutinių įmonių pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis, teisinės formas ir apskritis. Žiūrėta [2008-12.17]. Prieiga per internetą
94. Teikiamos paslaugos. [Internete]. INVEGA. [žiūrėta 2009-02-15]. Prieiga per internetą:< <http://www.invega.lt/content/blogsection/1/11/>>.
95. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių ir darbuotojų skaičius metų pradžioje. Požymiai: įmonių

dydžio grupė, administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai 2009. [Internete]. Statistikos departamentas. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių ir darbuotojų skaičius metų pradžioje pagal įmonių dydžio grupes savivaldybėse [žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per internetą:<
<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2495>>.

96. Veikiančių įmonių pasiskirstymas pagal įmonių teisinės formas ir įmonių dydžius [Internete]. [Žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per internetą: <
http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/registro_2008.xls

Priedai

VERSLININKŲ APKLAUSA

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras tiria smulkaus ir vidutinio verslo galimybes rajonų centruose, nedideliuose miestuose, miesteliuose ir kaimo gyvenvietėse. Šios tyrimo tikslas – išnagrinėti smulkaus ir vidutinio verslo problemas Pakruojo rajono savivaldybės teritorijoje ir rasti sprendimus, kurie padėtų plėtoti smulkujį verslą. Labai prašome atsakyti į VISUS klausimus. Atsakydami apibraukite tik vieno, jums labiausiai tinkančio klausimo numerį.

1. Šią anketą užpildė: 1. Moteris 2. Vyras
2. Jūsų amžius: 1. Iki 20 m. 2. 21-30 m. 3. 31-40 m.
3. Darbo vieta: 1. Mieste 2. Kaime

4. Gyvenamoji vietovė: 1. Kaimo gyvenvietė 2. Miestelis 3. Miestas

5. Išsilavinimas: 1. Nebaigtas vidurinis 2. Bendras vidurinis (be profesijos)
3. Bendras vidurinis ir profesinis darbininkiškas 3. Aukštasis neuniversitetinis 4. Aukštasis universitetinis

6. Jūsų dabartinio samdomo darbo arba privataus verslo sritis:

1. Pramonė 2. Statyba ir remontas 3. Prekyba
4. Žemės ūkis 5. Miškininkystė 6. Švietimas, kultūra, mokslas
7. Sveikatos apsauga 8. Komunalinis ūkis 9. Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas)
10. Valstybinė (valdymo) įstaiga
11. Universitetinės studijos
12. Kitos paslaugos (sporto, laisvalaikio)

7. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis:

1. Alga 2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo
3. Pajamos iš žemės ūkio 4. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje
5. Išlaiko kiti šeimos nariai, esantys užsienyje 6. Socialinės išmokos (pensija ir kt.)

8. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios? 1. Pastovios 2. Nepastovios

9. Koks svarbiausias motyvas, skatinantis imtis privataus verslo?

1. Noras būti šeimininku sau pačiam 2. Tikiuosi daugiau uždirbti
3. Noras išbandyti save versle 4. Noras pragyventi iš pamėgto užsiėmimo
5. Noras išvengti nedarbo.

10. Ar kreipėtės, prašydami finansinės paramos jūsų privačiam verslui?

1. Taip 2. Ne

11. Ar esate gavęs finansinę paramą? (kokia finansinę paramą esate gavęs)

1. Taip 3. Ne

12. Kokie palankiausia aplinkybė verslo plėtrai Pakruojo rajone?

1. Žinoma ir nesunkiai prognozuojama aplinka	2. Mažesnės sąnaudos patalpoms įsigyti arba nuomoti
3. Palankus savivaldybės požiūris į verslininkus	4. Palankus gyventojų požiūris į verslininkus
5. Mažesnė konkurencija	6. Pigi darbo jėga

13. Kokia didžiausia kliūtis verslo plėtrai Pakruojo rajone?

1. Nepalankūs įstatymai	2. Didelės išlaidos verslui įkurti
3. Dideli mokesčiai verslo pradžioje	4. Maža gyventojų perkamoji galia
5. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas	6. Verslininkams svarbios informacijos stoka

14. Kokios pagalbos tikėtumėtės iš Pakruojo rajono savivaldybės verslo aplinkos gerinimui?

1. Lengvatų nuomojantis arba įsigyjant patalpas	2. Mokesčių lengvatų pradedantiesiems verslą
3. Mokymų apie verslo steigimą, dokumentų rengimą, savivaldybės plėtros kryptis	
4. Verslo paramos fondo	5. Valdžios institucijų didesnio dėmesio verslininkams

Sunumeruokite kliūtis verslo plėtrai Pakruojo rajone pagal jų sunkumą nuo 1 iki 5, pirmuoju numeriu pažymėdami pačią didžiausią kliūtį, antruoju – kiek mažesnę ir t. t.

Eil. Nr.	Kliūtys verslui	Įvertinimo balas
39	Sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka	
40	Dideli mokesčiai verslo pradžioje	
41	Nepakankama darbuotojų kvalifikacija	
42	Nepakankamas darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas	
43	Sunku apsaugoti įmonę nuo išorės pavojų (vagysčių, gaisrų ir kt.)	
44	Didelės draudimo įmokos už verslo įmonę kaime	
45	Sudėtinga privalomos buhalterinės apskaitos tvarka	
46	Sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai	
47	Darbo jėgos trūkumas	
48	Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir pan.	

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, galima sukurti jūsų gyvenvietėje?

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Galima įkurti
18	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras	
19	Automobilių remonto dirbtuvės	
20	Buitinės technikos remonto dirbtuvės	
21	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
22	Stalių dirbtuvės	
23	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
24	Kirpykla	
25	Siuvykla	
26	Pirtis	
27	Valgykla, kavinė, užkandinė	
28	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba	
29	Vaikų ir paauglių papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
30	Senelių ir neįgaliųjų globos namai	
31	Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos centras	
32	Biblioteka – skaitykla, kultūros centras	
33	Sporto centras	
34	Privatus vaikų darželis	
35	Privati mokykla	
36	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
37	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	

Anketos užpildymo vieta (miestas, miestelis, gyvenvietė)

Anketos užpildymo data: 2009 m. mėn. d

Dėkojame už atsakymus

Smulkaus ir vidutinio verslo finansavimo šaltiniai

2 priedas

Šaltinis: Adamonienė, R., Makutienė, D., Trifonova, D. Smulkaus ir vidutinio verslo kaimo vietovėse finansavimo galimybės ir ypatumai. [žiūrėta 2009-03-12]. Prieiga per internetą:<
<http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/14/5.pdf>>.p.9

3 priedas

Lietuvos Respublikos
smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros
įstatymas

*Nauja įstatymo redakcija nuo 2008 m. sausio 1 d. (keistas įstatymo pavadinimas):
Nr. X-1346, 2007-12-04, Žin., 2007, Nr. 132-5354 (2007-12-15)*

5 straipsnis. Valstybės paramos smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams teikimas

1. Valstybės parama smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams teikiama pagal Vyriausybės, apskričių ar savivaldybių smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros programas.

2. Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros programų rengimas ir įgyvendinimas finansuojami iš valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, valstybės ar savivaldybių pinigų fondų lėšų.

3. Viešąsias paslaugas verslui teikiančiai viešajai įstaigai, kurios savininkė arba viena iš dalininkų yra valstybė ir (arba) savivaldybė, panaudos pagrindais perduotą valstybės ar savivaldybės turtą arba jo dalį šio turto valdytojas, vadovaudamasis Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymu, viešosios įstaigos siūlymu gali išnuomoti tretiesiems asmenims – smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams tais atvejais, kai turto nuoma yra neatskiriama viešųjų paslaugų verslui dalis ir yra būtina tinkamai viešųjų paslaugų verslui kokybei užtikrinti. Už išnuomoto turto ar jo dalies naudojimą pagal paskirtį, išnuomoto turto išlaikymą ir priežiūrą atsako nuomininkas.

4. Rengiant ir įgyvendinant smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros programas bei teikiant valstybės paramą, prioritetą teikiamas labai mažoms įmonėms, mažoms įmonėms ir verslininkams, atitinkantiems šio įstatymo 3 straipsnio 2 arba 3 dalyje nustatytas sąlygas.

5. Valstybės pagalbą ar nereikšmingą pagalbą suteikę subjektai duomenis apie šią pagalbą teisės aktų nustatyta tvarka teikia Suteiktos valstybės pagalbos registro tvarkytojui.

6 straipsnis. Valstybės paramos smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams formos

Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams gali būti taikomos šios valstybės paramos formos:

1) mokesčių lengvatos (jei jos nustatytos įstatymų), rinkliavų lengvatos;

2) teisės aktų nustatyta tvarka finansinė parama: lengvatinių paskolų teikimas, labai mažų paskolų teikimas, dalinis ar visiškas palūkanų dengimas, garantijų teikimas, kreditų draudimas, rizikos kapitalo investavimas, tam tikrų išlaidų (steigimo, tyrimų, garantijų mokesčių, kreditų draudimo įmokų, sertifikavimo (registravimo), atitikties įvertinimo ir kitų) kompensavimas, subsidijos darbo vietoms kurti;

3) viešųjų paslaugų verslui teikimas verslo inkubatoriuose, verslo informacijos centruose, mokslo ir technologijų parkuose ir kituose juridiniuose asmenyse, kurių steigimo dokumentuose nustatytas šių paslaugų teikimas;